

2015. OKTÓBER

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVA: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

EGYENSÚLY

ELEGÁNS, EGYSZERŰ. ELÉRHETETLEN?

ÉGI HEVEDEREN — HIGHLINE-VILÁGREKORD
MACEDÓNIA — HÁTAL A SZOMSZÉDOKNAK
SOSEMVOLT KATASTRÓFA? — ÓNOS ESŐ, JÉGTÖRÉS
LÉLEGZET-VISSZAFÓJTÓ MAGASSÁGBAN
TESTVÉRHÁBORÚK DÉL-SZUDÁNBAN

AZ UTAZÁS ÉLMÉNYE MÁR A
REPÜLÉSSEL ELKEZDŐDIK
NAPI JÁRAT DOHAI ÁTSZÁLLÁSSAL

Élvezze a Qatar Airways ötcsillagos kényelmét, fedezze fel velünk
Bali és Indonézia kincseit.

qatarairways.hu

World's 5-star airline.

Határozott léptek

NEHEZEN MEGKÖZELÍTHETŐ HELYEK, KÜLÖNLEGES KIHÍVÁSOK, hosszas tervezés, de a végén nem marad más, mint a koncentráció, a nyugalom, a megfontolt, egyszerű léptek. A helyszín lehet ismerős vagy épp érintetlen, a magasság viszont szédítő. Az egyensúlyát, mozdulatait folyamatosan ellenőrzése alatt tartó alak nem a mélységgel foglalkozik. Csak a céllal és a tökéletes megvalósítással.

Vezető anyagaink embertelen magasságokban játszódnak, végtelenig eltökélt szereplőkkel – a külső szemlélők többsége számára érthetetlen elszántságtól vezérelve.

Higgadtan, átgondoltan és körültekintően.

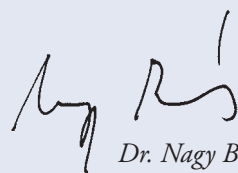
Pont szemben a migránsok és menekültek jelenlétét kísérő itthoni frusztrált, paranoiás és gőgös magatartással. E témát most is érintjük a dél-szudáni válság és a macedón identitásproblémák kapcsán.

Hiszen e bonyolult kérdéskörben egyvalami világos: csak a szükséges információk birtokában, az összefüggések ismeretében és minden önzést mellőzve kezelhető mindez. Mi a háttérismereteket szállítjuk – a reményeink szerint majd lépésről lépésre javuló helyzetfelismerés érdekében.

ÉLETNYOMOK
az alacsony vízállású
Duna iszapjában

FOTÓ: NAGY BALÁZS

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

A FÖLDGÖMB⁺

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG
ISMERETTERJESZTŐ MAGAZINJA

Alapítva: 1929

XXXIII. évfolyam, 297. lapszám
2015. október

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerkenyi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Franciscs László, Dr. Jakab Gusztáv,
Dr. Karácsonyi Dávid, Kálló Péter,
Kerekes István, Kirschner Péter,
Ladányi Tamás, Méhész Zsuzsa, Sánta Gábor,
Süveg Áron, Szirmai Gábor, Dr. Tamáska Máté,
Dr. Telbisz Tamás

Térképek: Dr. Nemerkenyi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kiadó Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7500 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfozetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-emlékdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-küldöngj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen
szemléli a megújult

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbery Ármin

Címlapkép: Kálló Péter

AZ ESERNYŐEMBER

AZ 56-OS EMLÉKMŰ ACÉLOSZLOPAIN

⊕ PILLANTÁS AZ ÉGRE

Franciscs László–Sánta Gábor: A FIASTYÚK ÉS
TOLLAI – A KÖDBE BURKOLÓZÓ LEGENDA 4

⊕ FLÓRA ÉS FAUNA

Jakab Gusztáv–Magyarai Enikő:
A DÉLI-KÁRPÁTOK KORONÁJA 7

⊕ VAN KÉPÜNK!

Kálló Péter: FESZTIVÁL A LEVEGŐBŐL 8

⊕ TÉR-FIGYELŐ

Nagy András: EGYETEMI VÁROSAINK
VONZÁSKÖRZETEI 12

⊕ ÉG ÉS FÖLD

Ladányi Tamás: DALMÁCIA CSILLAGAI 14

⊕ Kálló Péter:

EGYENSÚLY 16

⊕ Bottlik Zsolt–Pengő Zoltán:

HÁTVAL A SZOMSZÉDOKNAK – A BALKÁN
SZÍVÉBEN 30

⊕ Mohai Balázs:

ÉGI HEVEDEREN – HIGHLINE-MAGASSÁGI
VILÁGREKORD: 5322 m! 42

⊕ Solymári Dániel:

TESTVÉRHÁBORÚK DÉL-SZUDÁNBAN
– KERESZTÉNYEK AZ ÉLET PEREMVIDÉKÉN 54

⊕ Vojnits András:

BAJBAN AZ ERDŐ! – ÓNOS ESŐ
A BÖRZSÖNYBEN 68

⊕ Tósoki Ernő:

LÉLEGZET-VISSZAFOJTÓ MAGASSÁGBAN –
MÉLY LEVEGŐ A – MAJDNEM – SEMMIBŐL 80

⊕ Tamáska Máté:

VÁC TÁVOLODÓ DUNA-PARTJA 86

Egyensúly – a Balance-projekt

A Balance egy vizuális művészeti projekt. A titokzatos Umbrella Man egyensúlyoz saját testi korlátain. Olyan magaslatokba jut el, amire csak az az ember képes, aki tökéletes egyensúlyban van önmagával és környezetével. Mintha a világ felett állna, a világ tetején egyensúlyozna, közben eggyé válik azzal, mint csupán egy apró részlete az egésznek. Az alkotó olyan látványvilágot képzelt el, ami ennek a különleges kiensúlyozottságnak egyedi, unikális jelképe lett.

16

Háttal a szomszédoknak

... a város főterén, a Makedónia téren sétálva egyik ámulatból a másikba estem: hatalmas szobrok, historizáló épületek, épületegyüttesek foglalták el az egykori hatalmas, üres térséget. Útitársaim elhűlve fényképeztek és halmoztak el ezernyi kérdéssel, amelyek leginkább a köztes-európai szemmel is furcsának tűnő várostervezés hátterére vonatkoztak.

30

Égi hevederen

A slackline egy rugalmas heveder, amit két fa vagy egyéb megfelelő fix pontok közé feszítünk ki, és azon egyensúlyozunk. E sport magaslati verziója a highline, amikor pl. két sziklacsúcs között, nagy magasságban fut a heveder. Magyarországon erre nyilván korlátozottak a lehetőségek... A cél a világrekord-magasságban végrehajtott átkelés – és ehhez jócskán ki kell lépniünk kontinensünkről!

42

Testvérháborúk Dél-Szudánban

Még csak alig néhány éve, hogy hivatalosan is véget ért az emberiség modern kori történelmének egyik leghosszabb ideje húzódozó háborúja Szudánban, amely során több mint négymillió ember vesztette életét – ám a kettészakadt terület napjainkra újra pusztító harcok helyszínévé vált. A régóta várt béke rövid volt, szinte csak illúzió. A közelmúltban létrejött Dél-Szudánban ma újra – vagy még mindig – politikai-etnikai megosztottság és teljes bizonytalanság jellemzi a mindennapokat.

54

Bajban az erdő!

2014. december elseje, csillog a mindent beborító jégpáncél. A meteorológiai tél első napján az időjárás az egyik legveszélyesebb „fegyverét” veszi elő arsenáljából. Sok mindennel szemben – legalább is elvben – tudunk védekezni, de az ónos eső nem tartozik ezek közé. Ezúttal is a víz az úr, még szilárd halmazállapotában is. Azt nem tudjuk, hogy idén megisméltődik-e az ónos eső pusztítása – de a következmények összefoglalására már megérett az idő...

68

⊕ PILLANTÁS AZ ÉGRE

A FIASTYÚK ÉS TOLLAI

A KÖDDE BURKOLÓZÓ LEGENDA

A Naprendszerhez igen közel, 407 fényévnyi távolságra elhelyezkedő Plejádok, vagyis a Fiastyúk sokak szerint az egész égbolt legszebb csillaghalmaza, ami szeptembertől áprilisig figyelhető meg hazánkból

A felvételt **PANIK ZOLTÁN** készítette 10 cm-es lenszés, robotvezérlésű távcsővel az új-mexikói Mayhill Observatóriumon keresztül.

Csillagászati mértékegységgel mérve 1 magnitúdó körüli nagy fényessége és kétfokos, látszó átmérője – a valós mérete 14 fényév – a kozmikus közelségének köszönhető. Csak három másik csillaghalmaz van közelebb nála, melyek közül is csak a Coma Berenicé halmaza és a Hyadok emlékeztetnek szabad szemmel is csillaghalmazra, bár azok sokkal kevésbé feltűnőek. Így talán érthető, hogy miért éppen a Fiastyúk az egyetlen mélyég-objektum az égbolton, ami szinte minden kultúrában megjelenik. A névvel rendelkező csillagtagok egy kisméretű szekeret vagy kanalat formáznak, de április körül a távcsöves látvány inkább két sorba rendeződött, hatos csoport benyomását kelti – pont így ábrázolták a mezopotámiaiak is.

Kultúrákon átívelő fényesség

Mint ősidők óta ismert és naptárcsillagnak használt égitest, a régi mítoszokban is fontos szerepet töltött be, és a korabeli emberek mindennapi életének is része volt. Az égbolton elfoglalt látszólagos helyzetéhez igazították bizonyos mezőgazdasági munkák elvégzését. Különösen fontos volt a tavaszi napjegy-egyenlőség környéke, az esti égbolton látszó halmaz és a holdsarló együttállásai nagy jelentőségűnek számítottak a klasszikus görög-római világban, a mezopotámiai népek, sőt a közép-európai bronzkori törzsek esetében is.

A Fiastyúk korunkban márciusban az esti égbolton figyelhető meg, de 4000 évvel ezelőtt, az úgynevezett tavaszpont-eltolódás, vagyis precesszió miatt a bronzkori emberek ekkor már nehezen észlelhetnék a szürkületben a Nappal együttállásban lévő halmazt. Számukra ez az időszak, a Plejádok „eltűnése” a tavasz és az év kezdetét jelölhette. Legősibb ábrázolásai egy sumér rajzon és a nebrai korongon maradtak fenn, mindkét esetben a tavaszi, esti holdsarlóval kapcsolatosan megjelenítve azt. A görögök-nél hét nőért, Atlasz és Pléioné leánygyermekait jelentette, akiket Plejádoknak neveztek, és a monda szerint Árkádiában, egy idillikus és gondtalan helyen éltek. A szintén kedves és békés magyar népi megnevezés – ami az amatőr csillagászok közt is jól ismert – szerint a Fiastyúk, a legfényesebb, 3 magnitúdós Alcyone csillag (Éta Tauri) úgy vigyázza csillagtestvéreit, mint a tyúkanyó a kicsibéket.

A rejtélyes kék ködösség

A Fiastyúk egy mozgási halmaz, ami azt jelenti, hogy tagjai feltűnően együtt haladnak a tér egy irányába, nevezetesen az Alfa Orionis, vagyis Betelgeuse (Bételgőz) felé. A kozmikus viszonylatban közepesen fiatal, körülbelül 75 millió éves égitest megközelítőleg 100 csillag alkotja, melyek szálas szerkezetű, kék reflexiós ködbe burkolóznak. Az amatőr asztrofotósok számára éppen ez a csillago-

kat övező kozmikus fénylés teszi rendkívül kedvelté az égitestet. Ha kellő mélységű felvételt készítünk a Fiastyúkról, láthatjuk, hogy a kavargó szálas ködök túlnyúlnak a halmazon, és kifutnak bármely távcső, akár teleobjektív látómezőjéből.

Korábban, kevésbé fejlett technológiával készülő felvételek alapján a csillagászok azt gondolták, hogy ez a ködösség annak az anyagnak a maradványa, melyből a csillagok megszülettek. Ma már tudjuk, hogy a halmaz jóval idősebb, mint annak a csillagszülő felhőnek az élettartama, amiből a halmaz létrejöhett. Az amatőr csillagász-felvételek is – ahogy a képen is látható – jól bizonyítják, hogy a Fiastyúk tollait alkotó kék ködösség egy jóval hatalmasabb komplexum, a Taurus molekulafelhő része.

A kék köd csak egy véletlen találkozás eredménye, amikor a halmaz megközelítőleg 20 millió évvel ezelőtti égi vándorlása során a csendes és halvány ködkomplexum közelébe ért, és megvilágította annak poranyagát. A kék ködösség legfeltűnőbb része a Merope nevű csillagkomponens körül látható, de a szekéralakzat egész területét behálózzák a köd finom szálai. Bár ezen a felvételen a csillag fényébe olvad, a Merope-től 12 ívperccel délre találjuk az NGC 1435 elnevezésű ködcsomót, melyet Tempelkődének is neveznek. Ez a viszonylag kondenzált folt akár már 5 cm-es távcsőbe tekintve is megfigyelhető.

Szabad szemmel

Vajon a Fiastyúk hány csillagát tudjuk szabad szemmel is megpillantani? Mivel a halmaznak 10 csillaga is fényesebb 6 magnitúdónál, azaz a szabad szemes észlelhetőség átlagos alsó határánál, máig kérdés, hogy elődeink miért csak 7 tagról tesznek említést. A legjobb hazai észlelési esetekben 11 csillagát pillantották meg eddig pusztán szemmel, míg a rendkívül tiszta egű Hawaii-ról vizsgálódó Stephen J. O’Meara 17-et látott, de látták már 18 csillagát is távcső nélkül.

Maga a halmaz fényszennyezésmentes égen remek látvány: ezüstösen izzó folt, benne szíportkázó csillagokkal. Szeptemberben és októberben az éjszakák második felében keleten kereshető fel, novemberből ápriliséig pedig az esti égbolt díszé. Különösen február–áprilisban gyönyörű, amikor szép együttállásokat mutat a napközeli bolygókkal, a holdsarlóval, az állatövi fénnel, valamint a tájkép elemeivel. Ilyenkor (is) remek fotók készíthetők róla.

A Fiastyúkot a Hold 18 évente elfedi, ilyenkor 2-3 éven át rendszeresek a fedések, az úgynevezett okkultációk, amelyek kedvelt célponttá teszik az égitestet az amatőr csillagászok, valamint a nagyközönség számára is.

SZÖVEG: FRANCISCS LÁSZLÓ: WWW.PTES.HU,
SÁNTA GÁBOR: WWW.MCSE.HU

A DÉLI-KÁRPÁTOK KORONÁJA

A Déli-Kárpátok gerincét júliustól augusztusig egy aransárga virágú mák koronázza: ez a Szent István koronája-mák (*Papaver corona-sancti-stephani*). A fajt a Kárpátok növényvilágának egyik úttörő kutatója, a krakkói Hugo Zapałowicz nevezte el álmalapító királyunk tiszteletére.

Európa magashegységeiben, a Pirintől az Alpokon át, egészen a Pireneusokig sokfelé találkozhatunk hozzá hasonló, aransárga virágú havasi mákfajokkal. A rendkívül változatos csoport egyes fajai jól meghatározott földrajzi elterjedéssel rendelkeznek, de megkülönböztetésük csakis külső bélyegek alapján nehézkes.

Egyes román botanikusok – talán politikai indíttatástól sem mentesen – korábban igyekeztek megfosztani e növényt faji rangjától, és csak a pireneusi mák (*Papaver pyrenaicum*) egyik alfajaként említették. A legújabb genetikai vizsgálatok azonban azt mutatják, hogy növényünk oly mértékben eltér a többi havasi máktól, hogy nincs okunk kételkedni faji önállóságában. Fényképünk július elején készült a romániai Bucsecs hegység Omul-csúcsa közelében.

SZÖVEG: JAKAB GUSZTÁV–MAGYARI ENIKŐ

KÉP: JAKAB GUSZTÁV

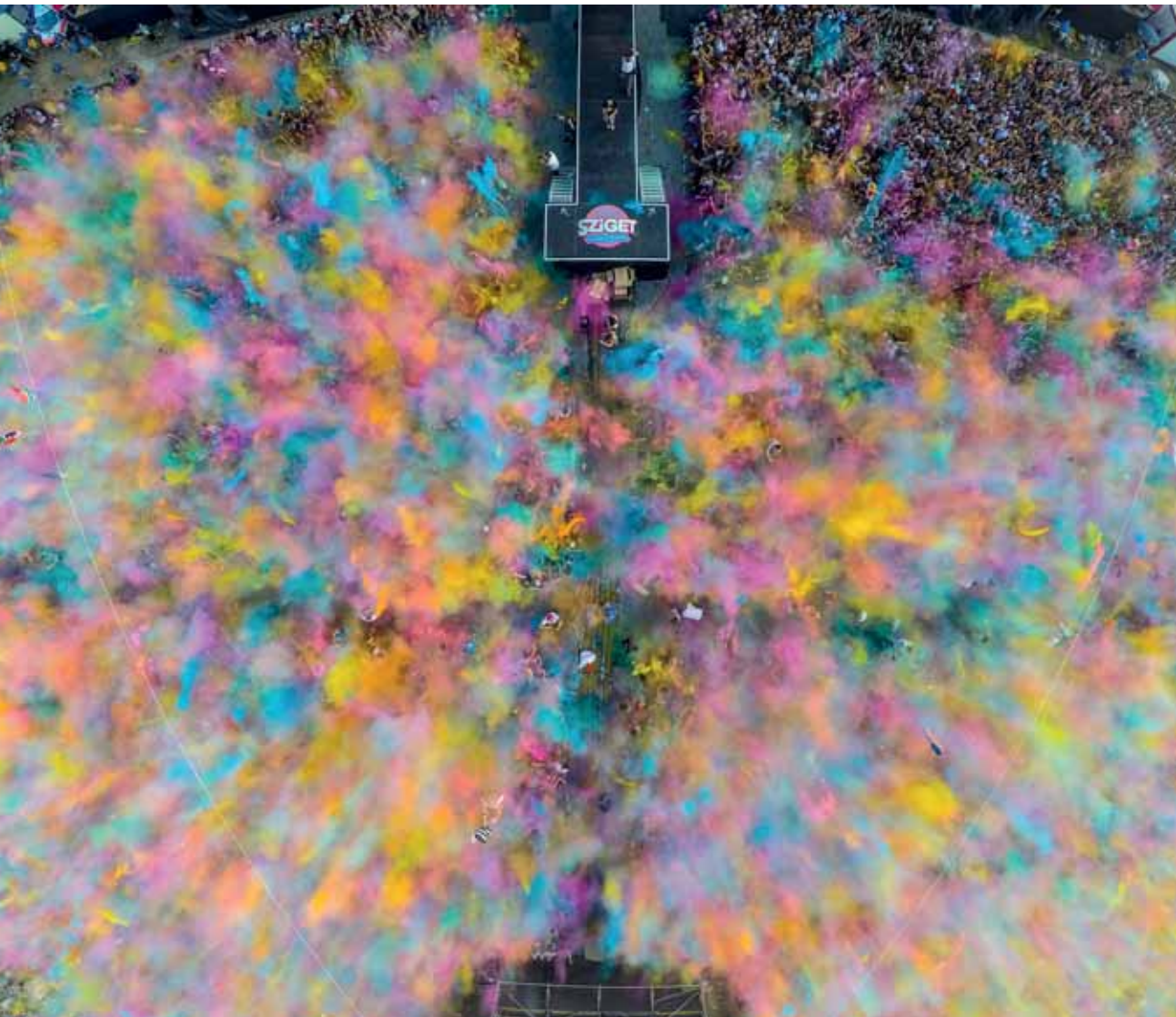
JÉGVÁJTA KATLANOK FÖLÖTT

A Bucsecs üledékes rétegekből felépülő hegytömbjének lejtői fölött széles hátaak húzódnak, amelyek a meteorológiai állomást, turistaházat és szélmarta sziklákat is hordozó, 2505 m-es Omul-csúcsban tetőznek (a kép jobb oldalán)

SZÖVEG ÉS KÉP: KÁLLÓ PÉTER

FESZTIVÁL A LEVEGŐBŐL

COLOR PARTY

A Color Party eredetileg Indiából származik: Holi néven rendezik, s a közös együttlétről, a kultúrák keveredéséről szól. A Szigeten is hasonló jelentéssel rendelkezik. Szerinte a világból érkeznek a résztvevők, akik spirituálisan kapcsolódnak egymáshoz, és színes, por alapú festékekkel szórják be környezetüket.

MOSOLYGÓ NAGYSZÍNPAD

A Sziget Nagyszínpada már legendás helyszín. Előtte több ezer ember várja, hogy együtt mozduljon a zenére. Idén az „árok”, a szervizjárat mosolygó arcot formázott – legalábbis a magasból szemlélve

EGY HÉT EGYETLEN KÉPBN

A Nagyszínpadról lézerefények áradnak, a színpadon Avicii fiatal sztár DJ, több tízezer ember mozog együtt a zenére és a látványra, a háttérben pedig dübörög a fesztiválgépezet. A kép teljes háttérében pedig Budapest fesztiválváros-fényei tűnnek fel (következő oldalpár)

EGYETEMI VÁROSAINK VONZÁSKÖRZETEI

Az 1990-es évek robbanásszerű növekedése, majd az utóbbi évtized csökkenése után a 2014/15-ös tanévben a hazai felsőoktatás hallgatói létszáma 306 000 volt – igen nagy területi eltéréseket hordozva. Az egyetemek és főiskolák vonzaskörzetének nagyságát a keretszámok, a képzési kínálat sokszínűsége, más intézmények közelsége és az elérhetőségi viszonyok egyaránt befolyásolják.

A Lechner Tudásközpont által működtetett Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (TeIR) az Oktatási Hivataltól származó felsőoktatási adatok is elérhetők. A felvételizők lakhelye és jelentkezési célpontjuk alapján pedig lehetővé válik felsőoktatási központjaink vonzaskörzetének térbeli ábrázolása.

Valamennyi képzési formát (alap-, mester-, szaktanl. közös- és felsőfokú szakképzés), illetve munkarendet (nappali, esti, levelező, távoktatás) figyelembe véve a 2012/13-as tanévben kb. 81 000 hallgató került be egyetemre vagy főiskolára. Térképi ábrázolásunk ezt a helyzetet mutatja be.

Országosan összesítve nagyjából 50%-uk Budapesten kezdte meg tanulmányait, ám térségi szinten jelentős különbségek rajzolódnak ki, ugyanis hazánk 174 vidéki járása közül csak 37 esetén igaz, hogy az onnan jelentkezettek legalább felét valamelyik fővárosi intézménybe vették fel. Ebbe a körbe tartozik csaknem a teljes Pest megye és Nógrád megye egésze, Fejér, illetve Komárom-Esztergom megyék fővárosához közeli járásai, valamint egyes Balaton menti térségek is.

A sikeresen felvételizők további 40%-a a 10 legnagyobb vidéki felsőoktatási központunk valamelyikét választotta. Ha térképen ábrázoljuk, hogy az egyes járáások továbbtanulói ezek közül hova nyertek felvételt a legnagyobb számban, látványosan kirajzolódnak vidéki egyetemi városaink vonzaskörzeti sajátosságai.

Budapest után a legtöbben Szeged (6422 fő) intézményeibe érkeztek, amely a térkép alapján az Alföld legvonzóbb felsőoktatási centruma. A felvettek számában alig marad le Debrecen (6030 fő), területileg viszont kevésbé meghatározó, szinte csak saját megyéjében és Szabolcs-Szatmár-Beregben. Nyíregyháza (1708 fő) pedig mindössze 3 járás továbbtanulói számára jelentette a legfontosabb célpontot.

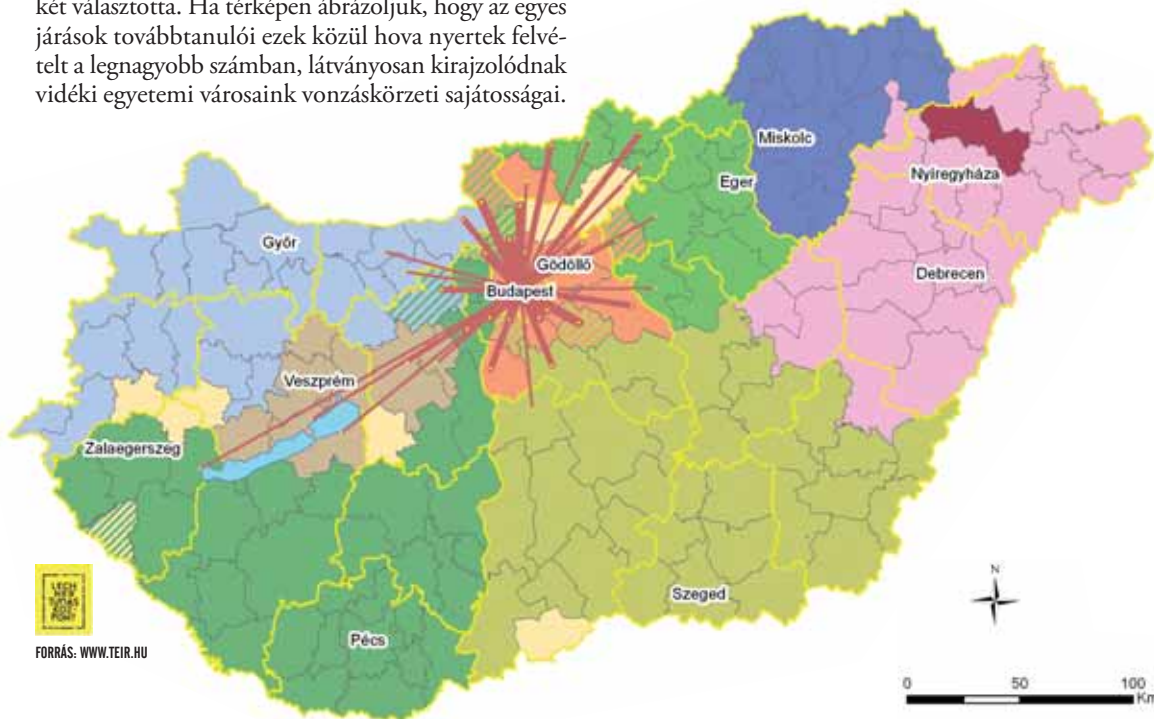
Észak-Magyarországon Miskolc (2603 fő) saját megyéjében sem számít az első számú vidéki egyetemnek, Heves és Nógrád megyékre pedig a főváros mellett Egernek (1974 fő) van jelentős hatása.

Az ország harmadik legtöbb felvételizőt vonzó városaként Pécs (4763 fő) vetélytárs nélkül dominálja a Dél-Dunántúlt, valamint Zala megyét és Fejér megye jól megközelíthető térségeit. A Dunántúl északi részén pedig Győr (3633 fő) legalább kétszer olyan népszerű, mint Veszprém (1577 fő).

A főváros térségéből a vidéki központok közül Zalaegerszeg (1855 fő) vonzza a legtöbb továbbtanulót, Gödöllőt (1830 fő) is felülmúlva! Ez talán kissé meglepő, de értelmezésekor fontos figyelembe venni, hogy az agglomerációs járáásokból felvettek közül 70-80% természetesen Budapesten tanul tovább.

Mindezeket a térbeli sajátosságokat részletesen is bemutatja a Lechner Tudásközpont által készített, a <http://gis.lechnerkozpont.hu/foldgomb> weboldalon elérhető interaktív térkép.

SZÖVEG: NAGY ANDRÁS

ZSELICVÖLGY EGYMILLIÓ CSILLAGOS ÉLMÉNY

Ha a városok zajától távol, mégis egyedülálló látnivalóktól és színes programoktól alig karnyújtásnyira szeretné tölteni szabadidejét, akkor a legjobb helyen jár. A Zselic lankái közt megbúvó, a Zselici Csillagrezervátum területén található Zselicvölgy Szabadidőfarm kiváló szolgáltatásokkal várja a pihenni és feltöltődni vágyókat.

A vendégeket 8 igényesen berendezett házban (29 szoba), illetve a központi épületben található szobákban (4 szoba) látják vendégül, így egyidejűleg 72 személynek tudnak szállást biztosítani. Az ételkínálat a tradicionális hazai ízekre, a környékbeli vadakra, de leginkább a farmon nevelkedő francia charolais marhára épül. A különleges hangulatú látványpincében a régió legnevesebb pincészeitől származó zamatos magyar borokat kóstolhatják meg a vendégek.

A Zselicvölgy emellett rendezvények lebonyolítására is kiváló helyszínt teremt. Ha Ön is fontosnak tartja, hogy kollégái ne csak munkatársakként, hanem egymást segítő, közös célért küzdő, azonos értékrend szerint gondolkodó, erős csapatként tevékenykedjenek a hétköznapiakban, akkor válassza a Zselicvölgyet. Itt számos lehetőség kínálkozik sportolásra, játékos vetélkedőkre, természetjárásra. A szálloda közvetlen környezetében található horgászto, tenisz-, labdarúgó-, minigolf- és bowlingpálya remek – a kollegák összecsiszolódását szolgáló – szabadidős tevékenységek színhelyei lehetnek. A szabadidőfarm hangulata, a személyzet segítőkészsége, vendégszeretete, igényes étterme, rendezvénytermei pedig biztos garanciát jelentenek a család számára fontos események – esküvő, születésnap, keresztelő, ballagás – színvonalas lebonyolításához.

A Zselicvölgy 80 hektáron biztosítja a felhőtlen kikapcsolódást az aktív pihenésre vágyóknak. A természetet kedvelők megismerkedhetnek háztáji gazdasággal, horgászhatnak vagy akár gyalogostúrára, kerékpáros kirándulásokra indulhatnak. A szabadidőfarm a Zselici Csillagrezervátum területén található, amely 2009-ben Európában elsőként kapta meg a „Nemzetközi Csillagoségbolt-park” címet, így tiszta időben több tízezer csillag és a Tejút is megcsodálható.

Zselicvölgy
SZABADIDŐFARM
Hajmás

7473 Hajmás, hrsz. 073/4. Telefon: (82) 370-655
Kapcsolat: info@zselicvolgy.hu – www.zselicvolgy.hu

Lavazza kávégép,
Pininfarina design, könnyű
kezelhetőség, Olaszország
életérzése. Legyen
vendégünk egy kávéra és
vigye haza az élményt
ajándék kávégép
formában!*

A részletekről érdeklődjön
az alábbi promóciós kód
megadásával:
földgömb magazin

**AJÁNDÉK LAVAZZA
EP 2100 KÁVÉGÉP
600 DB KAPSZULA
MEGVÁSÁRLÁSÁVAL**

*A kapszulák megvásárlásánál a kedvezmény nélküli listaárak érvényesek. A promócióban szereplő kávégép használt, felújított modell. Az akció más kedvezménnyel nem vonható össze és visszavonásig, illetve a készlet erejéig érvényes.

Aygor
ESPRESSO POINT
LAVAZZA

Caffèservice

BEMUTATÓTEREM

1134 BUDAPEST, KLAPKA UTCA 7.
HÉTFŐ - PÉNTEK 8:00 - 19:00
06 1 237 1210 | 06 80 89 00 98
WWW.AYGOR.HU
WWW.CAFFESERVICE.HU

DALMÁCIA CSILLAGAI

A Tejút leglátványosabb része a Skorpió és a Nyilas csillagképek irányában fekszik, amely a nyár folyamán már az alkonyat után feltűnik a déli horizont felett. Amennyiben hazánkénál alacsonyabb földrajzi szélességről – jelen esetben a dalmát tengerpart egyik, turisták körében igen népszerű helyszínéről, Vir szigetéről – szemléljük az eget, a galaxisunk központi vidékére

nyíló ablak magasabbra emelkedik az égen. Megfigyelésre így kedvező lehetőség adódik, még akkor is, ha a napjainkra sűrűn benépesült területen csak elvétve találunk fényszennyezéstől mentes helyet. A látóhatár közepén a távoli fényforrás a 15 km távolságban fekvő Sestrunj településről származik.

Meglehetősen ritka alkalom, hogy a vidéken tökéletes szélcsend honoljon, de a szerencse ez esetben a fotográfus mellé szegődött: így valósulhatott meg, hogy a hosszú expozíció alatt a vitorlás ne mozduljon be.

SZÖVEG ÉS KÉP: LADÁNYI TAMÁS

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KÁLLÓ PÉTER

EGYENSÚLY

*Általában egy rendszer
azon állapota, amelyben
az egymásra ható
erők összege zéró.*

*Létezési harmónia:
a különböző élőlények
egymással és az élettelen
környezettel kapcsolatban
megnyilvánuló egyensúlya,
amely az élőlények egymás
közti táplálkozási
kapcsolatán és a rájuk
ható környezeti befolyásoló
tényezők szabályozó-
mechanizmusain nyugszik.*

*Lelki egyensúly: „Minden
rossz is, jó is a lélekből
árad ki a testre és az egész
emberre... Először
és legfőképpen tehát
a lelket kell ápolni, ha
azt akarjuk, hogy a fej is,
meg az egész test is
egészséges legyen.”*

(Platón)

Hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy mai világunkban felborult az egyensúly. A világpolitikai események érthetetlenek és kiszámíthatatlanok. Az energiaforrásokat feléljük, fogytán a javak. Éghajlatunk miattunk (is) változik, ennek következményeként környezeti katasztrófákat élünk meg. Az emberiség felbolydult, szorongunk, és valamilyen baj bekövetkeztét vizionáljuk. Hétmilliárdnyian élünk bolygónkon. Egész országok szegénységben, vízhiányban. Nagy-

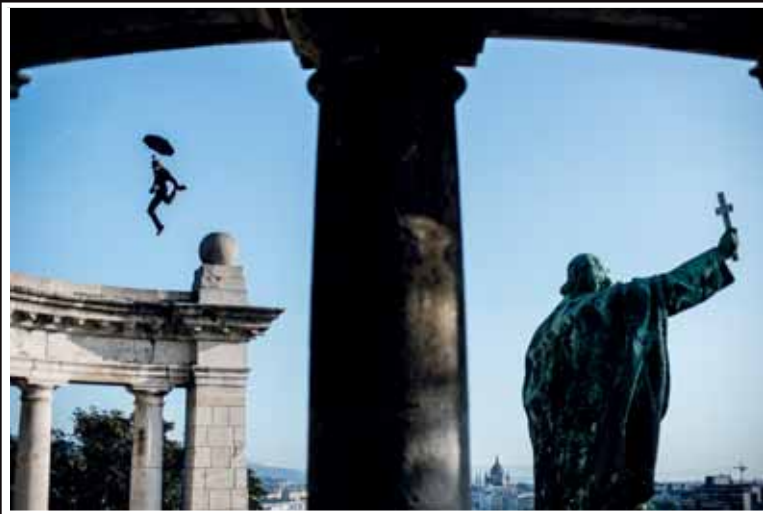
városok nyögik lakóik kielégíthetetlen igényeit, s Földünk távoli pontjai sohasem voltak ilyen közel egymáshoz az internet és a gyors kommunikáció jóvoltából. A pillangóhatás tényleg érvényesül: egy lepke szárnycsapkodása a facebookon keresztül tömegek ízlését képes befolyásolni. A művészet pedig ugyanolyan zűrzavarban ábrázolja korunkat, mint ahogy élünk. Stílusok cél nélkül keverednek, érthetetlen, hogy mi a jó és mi a rossz.

*Baljós felhők gyülekeznek.
Szorongásainkat nyilván rendkívül
felerősítheti az egyre erősödő online-
jelenlét, a magánszféra erőteljes
összezsugorodása.
Egy biztos: a felborult élet lüktetése
közepette a hétköznapi ember
kiegyensúlyozottságra vágyik!*

*Az Eszernyőember – a maga arisztokratikus jelle-
gével – ebben az egyensúlytalanságban teremt
egyfajta harmóniát. Cilinderben és eszernyővel a
kezében, „úriasan” sétál elképesztő magasságok-
ban. Mintha odaszületett volna. Természetesen.
A néző pedig vágyik a kalandra, szeret álmodozni.
Szereti magát hőse helyébe képzelni, aki olyan he-
lyekre jut el, ahova ő sosem. Olyan helyekről tekint
le rá, ahová a hétköznapi ember az esetlen bátor-
talanságával csak álmaiban mer kilépni.*

A BALANCE-PROJEKT

A Balance egy vizuális művészeti projekt. A titokzatos Umbrella Man egyensúlyoz saját testi korlátain. Olyan magaslathoz jut el, amire csak az az ember képes, aki tökéletes egyensúlyban van önmagával és környezetével. Mintha a világ felett állna, a világ tetején egyensúlyozna, közben eggyé válik azzal, mint csupán egy apró részlete az egésznek. Kálló Péter, többszörösen díjazott fotográfus a Balance-projekt művészeti vezetője, a képi egyensúly felelőse. Olyan látványvilágot képzelt el, ami egyedi, unikális jelképe lett ennek a különleges kiegyensúlyozottnak.

A képek kompozíciója a maga minimalizmusával ezt az elérhetetlenséget és harmóniát sugározza. Nem rágja a néző szájába, hogy mi történik. Nem készen kapott látvány. Nem CGI, zöldbáttér és komputergrafika, hanem igazi, klasszikus valóság, a maga szurreális valótlanásával.

Egy ember Budapest szimbolikus épületeinek meghatározó részletein áll. A vonalak vezetnek a szemet az Esernyőember felé, de egyben beleégnek a néző képzetébe. Egyediségével próbál ottragadni képzeletünkben.

Könnyedségével pedig kineveti önmagát. Viccet csinál a rendszerből, mely életünk alapját kezezi.

Csak egy elegáns ember, esernyővel a kezében. Talán egy kicsit a múltból lépett közénk – vagy inkább fölénk.

Egész életünkben egyensúlyi állapotokat próbálunk elérni. Törekszünk a harmóniára, keressük az ebből fakadó biztonságot, ami boldoggá tesz bennünket. A kiegyensúlyozott emberből megfoghatatlan erő árad. Uralja testét és szellemét. Példaként jár elől. Irányt mutat azoknak, akik hasonló állapotra törekzenek.

Az élet is egyensúlyozás, szinte pengeélen táncolás. Ebben megtalálni azt a vékony vonalat – az egyensúlyi állapotot – igazi kihívás.

A harmónia tényleg egyenlő a biztonsággal? Vagy annak, aki tökéletesen uralja önmagát, a biztonsági zóna kitolódik? És többre képes, mint a másik ember?

Az önmagával harmóniában lévő ember számára minden leegyszerűsödik, minden sokkal egyértelműbb. Ugyanez köszön vissza a látványban is. Egy végtelenül egyszerű, minimalista, geometrikus világ, melyben a testi és lelki határait feszegető ember még inkább a kiegyensúlyozottság benyomását kelti. ☺

⊕ SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT, KÉP: PENGŐ ZOLTÁN

HÁTTAL A SZOMSZÉDOKNAK A BALKÁN SZÍVÉBEN

A rendszerváltás előtt az utazások kedvelői számára a titói Jugoszlávia népszerű célpontja volt. Szkopje városában is többször jártam az 1980-as évektől kezdődően, és mindig lenyűgözött a város sokszínűsége, a régi városrészek keleti hangulata, a vár, a muszlim építészet kis gyöngyszemeként a Vardaron átívelő kőhíd, vagy ezek ellenpontjaként az a nagy tér, amelybe a modern városrész sugárútjai torkollanak. De a régi pályaudvar előtt sétálva is különös érzés kerített hatalmába: épülettömbje és környéke az 1963-as nagy földrengés után érintetlenül hagyva emlékeztet a város nemcsak történelmileg, hanem geológiailag is aktív történetére. Néhány hónapja azonban a város főterén, a Makedónia téren sétálva egyik ámulatból a másikba estem: hatalmas szobrok, historizáló épületek, épület-együttesek foglalták el az egykori hatalmas, üres térséget. Útitársaim elhűlve fényképeztek és halmoztak el ezernyi kérdéssel, amelyek leginkább a köztes-európai szemmel is furcsának tűnő várostervezés háttérére vonatkoztak

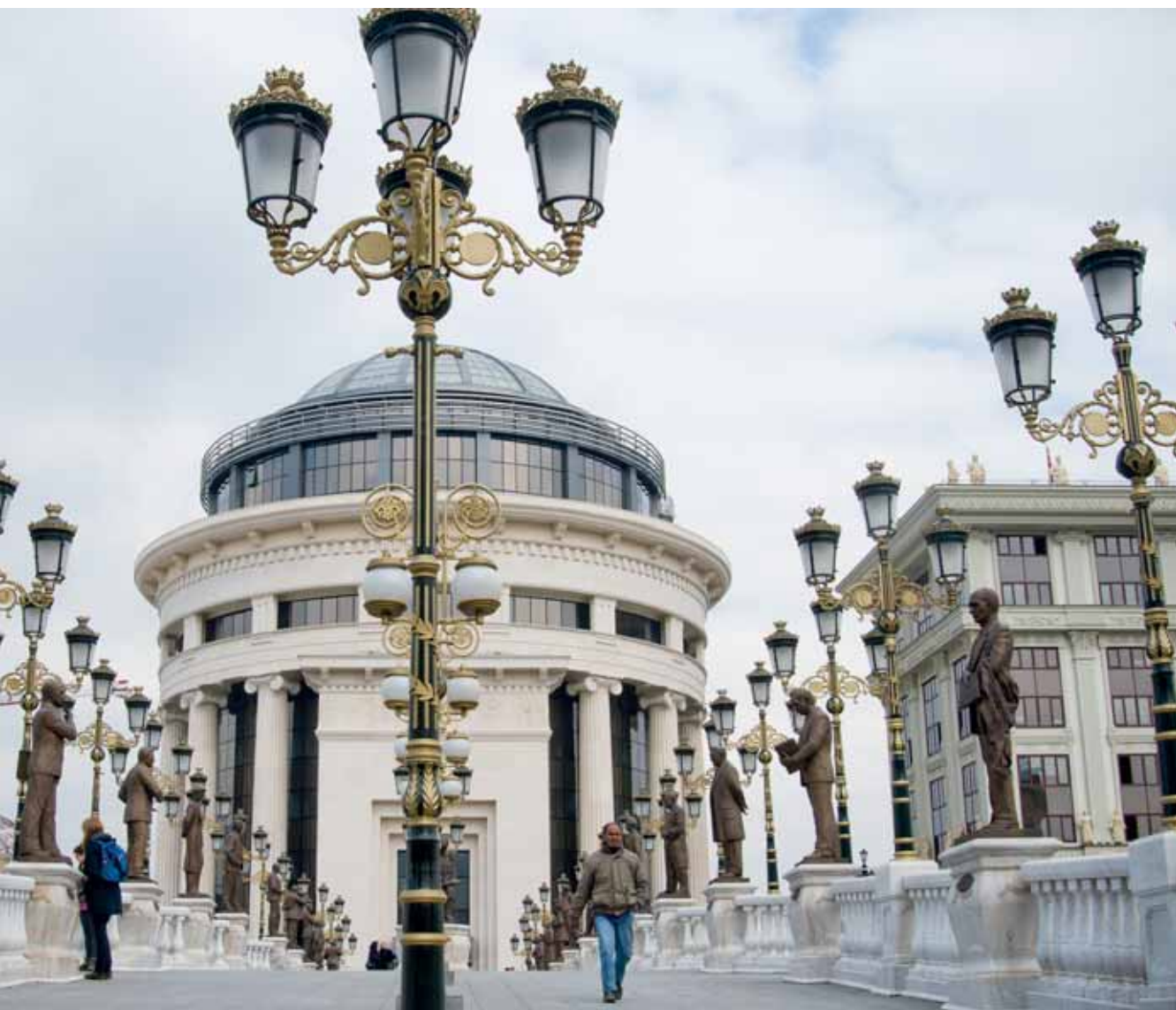
Átalakuló főter

Valóban, a felületes szemlélődő számára kissé furcsának hat a legújabb, 2010-ben indult nagy projekt eredménye, amelynek során a korábban üresen álló, nagy főteret és vele szemben a Vardar keskenyebb bal parti részét kívánták a város egyre inkább megélénkülő életébe illeszteni. A historizáló, gigantikusnak tetsző épületegyüttest és szobrokat szemlélve a kívülálló számára kínzó kérdés, hogyan kerülnek egymás mellé az antik történelem nagy alakjai: Nagy Sándor és a római Justinianus császár, esetleg I. Simeon

MŰVÉSZETEK HÍDJA

A jobb parti Makedón térről átellenben lévő térség is része a nagy építkezéseknek, így nem csoda, hogy a régi kőhídtól keletre több új híd ível át a Vardaron. Ilyen a Művészetek hídja is, amelynek korlátait szobrok törik meg (jobbra). A híd közepén a Miladinov testvérek szobrát láthatjuk, akik költőként és néprajzsként sokat tettek a helyi szláv (bolgár(?)/macedón(?)) nyelv fejlesztéséért (balra)

Vajon mi készíti a globalizált 21. században a főváros vezetését egy ilyen szimbólumrendszer kialakítására, és milyen jelentéstartalmak kapcsolódhatnak ehhez az ország polgárai számára? Mit üzenhetnek a magunkfajta, éppen arra járó turistáknak?

találunk éles határokat a szimbólumok mögött húzódó viszonyrendszerek között. A történelmi események értelmezése, az ehhez kapcsolódó identitás itteni elemei (a nyelv, a vallás, de általában a kultúra) vagy éppen a jelenlegi geopolitikai helyzet is úgy tűnik, mind-mind megjelennek ebben a projektben.

bolgár uralkodó, vagy éppen szorosan az antik hősök szomszédságában a 19. század bolgár/makedón(?) forradalmára, Georgi (Goce) Delcev? Vajon mi készítheti a globalizált 21. században a főváros vezetését egy ilyen szimbólumrendszer kialakítására, és milyen jelentéstartalmak kapcsolódhatnak ehhez az ország polgárai számára? Mit üzenhetnek a magunkfajta, éppen arra járó turistáknak?

A kérdések megválaszolása természetesen nem könnyű, már csak azért sem, mert tágabb térségünkben, így a Balkán-félszigeten is ritkán

A sajátos városszerkezet korábbi szimbólumai

A balkáni városok szerkezete, épített környezetének korábbi szimbólumai is jól tükrözik a tágabb térség történelmi viharait, eseményeit, ahogy általában igaz ez a jelentős történelmi hagyománnyal rendelkező városokra. Így van ez a Macedón Köztársaság jelenlegi fővárosa, Szkopje esetében is, jóllehet ezek nem mindig olyan egységesek, mint ahogy a Makedón téren érzékelhető.

A klasszikus régmúlt, a görög-római történelem néhány emléke leginkább a 19. századi nacionalizmus idején értékelődött föl, amikor is a balkáni népek az Oszmán Birodalom ellenében, annak hatalmától való függetlenség jegyében fogalmazták meg identitásukat, és próbálták a kollektív emlékezetet az egykorvolt nagyságukat kifejező nagyhatalomra irányítani. Szkopjében manapság is láthatunk egymástól elszigetelve római vízvezetékeket, római kori temetőket.

Az Oszmán Birodalom legfontosabb településeinek ekkori központja – legtöbbször egy erődítményhez simulva – sok, rendezetlennek tűnő, kis utcácska labirintusa volt, amit csak néhol törtek meg kisebb-nagyobb terek, rendszerint egy fürdő épületével, mecsettel, vagy éppen egy piaccal. Az itt élő, főként albán nyelvű muszlimok ennek a történelemnek a részei. A jelenlegi Szkopje Csair negyede szerves egységben őrizte meg ezt a struktúrát.

 azdasági rádió **FM 94.2**
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
BOTTLIK ZSOLT
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

**ANTIK IDŐK
SZIMBOLIKÁJA**
Az ógörög, archaizáló
stílusban épült
 Régészeti Múzeum

A nagy átalakulás a 20. század elején zajlott, amikor megváltozott a geopolitikai helyzet, amivel együtt árt valamiféle modernizáció is.

A gyáripár hiánya, a hagyományos ipari és kereskedőtevékenység konzerválásával hordozza a városok keleties, középkori jellegét.

Az ezt érintő, nagy átalakulás a 20. század elején zajlott, amikor megváltozott a geopolitikai helyzet, amivel együtt járt valamiféle modernizáció is. A város súlypontja ekkor helye-

ződött át a Vardar folyó jobb partjára, ahol az európai szemnek is kevésbé szokatlan városszerkezet kezdett kialakulni, széles sugárutakkal, monumentálisabb, emeletes épületekkel, bérházakkal. E negyed központi része a Makedón tér. Ezzel párhuzamosan igyekeztek az Oszmán Birodalomra emlékeztető középületek jelentőségét csökkenteni, esetleg funkcióit is megváltoztatni. Így pl. az egykori közfürdő (Çifte-Hammām) épületében a Nemzeti Szépművészeti Múzeum működik (de pl. Szófiában egy mecsetben a Régészeti Múzeum kapott szállást).

E modernizációs törekvés a II. világháborút követően a titói Jugoszláviában is folytatódott, sőt még nagyobb lendületet vett. A szocialista iparosítás igényelte munkaerő hirtelen városba áramlása kikényszerítette a város korábbi centrumainak peremén a nagy házigyári lakótelepek építését. Ezek között/mellett nagyobb parkok, illetve a nagyobb városkörnyéki települések megnövekedett, kertvárosi beépítettségű térségei húzódnak.

SZAMUIL/SÁMUEL (958–1014) KORONÁJA

A macedónok nemzetiérvzés-kifejezése több szomszédjuknak sem teszik: a görögöknek azért nem, mert a macedónok magukat szlavizált macedónoknak tekintik, ezzel mintegy „ellopják” a modern görög nemzeti múltat, míg a bolgárok nemtetszésének oka az, hogy a bolgár identitást nemcsak megtagadják, de a történelmet „ki is sajátítják”. Szamuil cár, akinek hadseregét 1014-ben a bizánciak döntő csatában megverték, szintén szobrot kapott Szkopjében, amire a bolgárok egy szófiai Szamuil-szobor felállításával válaszoltak. (Ez utóbbinak kissé disszonáns magyar vonatkozása is van, mivel sajnálatos módon a szoboralak fejére – mivel minden bolgár korona elveszett, és hiteles ábrázolás sincs róluk a középkorból – az akkor még ilyen formában nem is létező magyar Szent Korona került fel...)

Szöveg: Demeter Gábor

FOTÓ: VOJIN BOZHINOV

A macedón identitás alapmotívumai

A magyar identitás két legfontosabb alappillére a környező nyelvekhez egyáltalán nem hasonlító nyelv és a több száz évvel ezelőtt, a történelem során néhányszor középhatalmi státuszban lévő állam, melynek határai 1920-ig szinte változatlanok voltak. A 19. században a nacionalizmus alapján létrejövő nemzeti identitások kialakulásának folyamata, erőssége azonban nemcsak a világ különböző pontjain mutat eltéréseket, hanem szűkebb térségünkben, a Kárpát-Balkán régióban is.

Dacára annak, hogy a macedón nyelvet önálló nyelvként – miként a macedónokat is – ma önálló etnikumként tartjuk számon, ez azonban korántsem volt mindig így – és nemcsak azért, mert országuk sem volt, hanem azért is, mert a nyelv sztenderdizálása is csak viszonylag későn, a 20. század második felében történt meg.

Bár a mai macedón területeken az ókorban már létezett egy világbirodalom, a Nagy Sándor vezette Makedónia, de ez csak rövid ideig működött. Később a Római Birodalom visszaszorulásával, majd összeomlásával egy hosszú ideig fennálló hatalmi vákuum jött létre. Ennek a betöltésére egy ideig úgy tűnt, Bizánc aspirál a legnagyobb eséllyel. A romanizált óslakosok mellé a középkor első időszakában

Bár a mai macedón területeken az ókorban már létezett egy világbirodalom, a Nagy Sándor vezette Makedónia, de ez csak rövid ideig működött.

A BAZÁR

– csarsija – még ma is albán-muszlim jellegű: az épületek kis alapterületűek, kétemeletesek: alul az üzlet, felül a lakótér (ma inkább raktár) található, a belmagasság 1,8 m-nél alacsonyabb

EGY „MÁSİK TÖRTÉNELMI DIMENZIÓ”

a nagyecset, a török erőd és a bazársor között a Musztafa pasa dzsámija

NAGY SÁNDOR APJA,

II. Philipposz szobrát nem véletlenül látjuk az egykori közfürdő (Çifte-Hammām) mellett, miként a mellette álló, viszonylag új Szent Demeter-templom helyszíne is szimbolikus jelentőségű...

bevándorló szlávoknak (a középkori Bolgár Birodalomnak, majd később a középkori Szerbiának) is csak rövid ideig sikerült hatalmukat megszilárdítani a történelmi Makedónia területén. Ez csak később, a felemelkedő Oszmán Birodalomnak sikerült.

Az etnikailag vegyes térség több évszázadig e birodalom részét alkotta, ám lakóinak az idők során megmaradt (még ha a történelmi múlt homályába is vezett) a makedón területekhez kapcsolódó regionális öntudata. A 19. századra megroggyant az Oszmán Birodalom hatalma a Balkán-félszigeten, jóllehet a több millió muszlim válású (nyelvileg több csoportba sorolható) népesség annak még egy ideig szilárd támaszát jelentette. Ugyanakkor a főként ortodox vallású csoportok nacionalizmusa számtalan törésvonalat élezett ki, s az I. világháborút követően a Birodalom romjain több – sokszor egymással mai is érdekellentétben álló – kisebb állam jött létre.

Az Oszmán Birodalom kiszorításának időszakában a történelmi makedón területek – stratégiai helyzetüknél fogva – különleges státuszban voltak, így a területét növelni igyekvő, ekkor már (a mainál kisebb területen) létező Bulgária, Szerbia és Görögország is igényt tartott rá. Miután a nyelvi, vallási határok itt is, mint a Balkán-félszigeten általában, egymásba gabalyodtak, a térség hovatarozásának kérdése viták keresztüzében állt. A helyzet egy másik bonyolítója pedig a nagyhatalmak azon szándéka volt, hogy az európai erőegyensúlyt fenntartsák.

Az etnikai összetétel a politikai követelések alappilléreként jelent meg, ám az igen vegyes etnikai helyzet tisztázására – hivatalos, etnikai adatokat is tartalmazó népszámlálás híján – a 20. század első évtizedéig nem is volt mód. Az itt élő szlávokat például – egy kisebb korszaktól eltekintve – a mindenkori bolgár álláspont bolgárként kezelte.

A mintegy 68 ezer km²-nyi történelmi Makedónia 38%-a („Vardar-Makedónia” – a jelenlegi Macedón Köztársaság) a második balkáni háborút követően Szerbiához került. Így a mindenkori jugoszláv hatalomnak érdeke volt a bolgárokétól eltérő jegyeket hangsúlyozó, önálló macedón öntudat, entitás kialakítása, amelyet minden lehetséges eszközzel segítettek is. Ennek egyik fontos eleme volt a II. világháborút követően, a titói Jugoszlávia keretén belül megszervezett Macedón Szövetségi Köztársaság megalakítása, amely a nemzetépítési folyamat állami kereteit is biztosította. Az itt élő szlávok nemzeti öntudatát csak a II. világháborút követően ébresztették fel és erősítették meg mesterségesen olyannyira, hogy az etnikai hovatarozásukkal kapcsolatos álláspont fokozatosan megváltozzék. Ennek következtében a macedón etnikumot önálló entitásnak ismerték el, amit később – részben – a nagypolitika is átvett.

Ezzel párhuzamosan a második balkáni háborút (1913) lezáró békeszerződés következtében Görögországnak juttatott „Égei-Makedóniában” (az egykori makedón terület 52%-a), illetve a ma Bulgáriához tartozó „Pirini-Makedóniában” (10%) ezzel ellentétben, a helyi szláv lakosság beolvasztására irányuló folyamatok kerültek előtérbe, ami a macedón nemzettudattal rendelkezőket az immár jól körülhatárolható, bár csak részleges önállósággal bíró államterületre korlátozta (Macedón Köztársaság).

Új, önálló nemzetállam

Az 1990-es évek elején, Jugoszlávia szétesésével lehetőség nyílt a macedón tagköztársaság békés kiválására. Ezt az ország nem albán lakossága 1991 szeptemberében népszavazáson döntötte el (az albánok bojkottálták a szavazást). Az új állam alkotmánya a „macedón nép nemzetállamaként” határozza meg az országot. Ezzel megteremtődtek azok a feltételek (ami pl. a lengyeleknek vagy a magyaroknak már jóval korábban adott volt), hogy a nemzetépítés folyamatát, ha megkésve is, de beteljesítsék.

Ugyanakkor az új államnak születése pillanatában súlyos bel- és külpolitikai problémákkal kellett szembenéznie, mely a pusztta létét is veszélyeztette. Az ENSZ Kis-Jugoszláviával szemben elrendelt, valamint a név- és szimbólumrendszer használata miatt Görögország Macedóniát sújtó gazdasági embargója az 1990-es évek első felében gazdaságilag elszigetelte az országot.

Emellett igen erős külpolitikai nyomás nehezedett az ország vezetőire, mert az új állam szomszédai komolyan veszélyeztették Macedónia létét és ezzel nemzetközi elismertségét. Bulgária, bár azonnal elismerte az országot, továbbra is megkérdőjelezte az önálló macedón nemzet létjogosultságát; Görögország Macedónia önállósodása miatt az „égei-macedóniai” szlavofon lakosság nemzeti öntudatának fölerősödésétől tartott. Albániának (valamint Koszovónak) a felső Vardar völgyében, az albán etnikai törzsterület közvetlen közelében egy tömbben élő macedóniai albánokra gyakorolt vonzereje jelentett destabilizáló tényezőt (a rossz nyelvek szerint nem is mernek itt népszámlálást tartani), míg az északi szom-

... az új államnak születése pillanatában súlyos bel- és külpolitikai problémákkal kellett szembenéznie, amely a pusztta létét is veszélyeztette.

A KÜLÜGY- MINISZTERIUM

Nemcsak a szobrok, az emlékművek, vagy a diadal-
kapuk, hanem a középületek is impozáns római,
görög és empire
stílushatásokat
tükröznek

A RÓMAI DIADALÍVEK STÍLUSÁBAN

Bizonyára az sem véletlen, hogy a Makedónia-kapun áthaladva a nagy hódító, makedóniai Nagy Sándor lovas szobrába ütközünk

szed, Szerbia a jelentékeny szerb kisebbség, valamint a térség egyik legerősebb hadseregeként számított veszélyforrásnak.

Az 1990-es évek végén fegyveres konfliktusba torkolló koszovói válság következtében több tízezer albán menekült Macedóniába, akik közül sokan nem tértek haza, s bár számosan integrálódtak a macedóniai albán társadalomba, jelentős részük a mai napig a szürke zónában él. Így pontosan az sem ismert, hány albán él ma az ország területén. Az albán etnikai terület az 1960-as évektől folyamatosan kezdi körbeölelni Szkopjét (a város nyugati része, Capaj/Saraj ma már albán többségű terület, Csair, a régi központ pedig korábban is az volt).

A 2000-ben fegyveres incidensbe torkolló szembenállást végül sikerült tompítani. Nagyjából integrálták is az albánokat, akiknek legfőbb célja a macedónokkal egyenjogú státusz, illetve az anyanyelvi oktatás teljes körű biztosítása volt. Ám a két közösség közötti kulturális és egzisztenciális törésvonal, az albánok általános helyzetének javítása, illetve a tetovói albán egyetem ügye a mai napig fenntartja a mélyben a feszültséget.

HÁROMSZOROS FŐVÁROS

Szkopje valószínűleg világviszonylatban is unikumnak számít, mivel az idők során három olyan állam fővárosaként is működött, melyek között semmiféle folytonosság nem áll fenn. A 10. században rövid ideig az első Bolgár Császárság fővárosa volt. A 15. században már a Szerb Birodalom központja, Dusán királyt itt koronázták 1346-ban a szerbek és görögök császárává. Az Oszmán Birodalomban „csupán” a koszovói vilajet székhelye, de 1991 óta az önálló Macedón Köztársaság fővárosa. A város lakosságának több mint 25 százalékát albánok teszik ki (pontos számuk nem ismert, a 2002-es hivatalos adatok szerint 23%). A 2000-ben aláírt ún. ohridi egyezmény értelmében teljes a kétnyelvűség: nemcsak a középületek és az utcai irányjelző táblák vannak albánul is feliratozva, de még az élelmiszerek is.

Szkopje népe sem mentes a Balkánon is gyakran érzékelhető, nekünk talán költői túlzásnak tetsző kijelentésektől. A várost átszelő Vardar folyót ugyanis „második Boszporusznak”, illetve „a valódi Boszporusznak” nevezik, utalva ezzel arra, hogy a jobb parton főleg ortodox macedónok élnek, a muszlim albán többség a bal partra koncentrálódik. A szkopjeiek nagyon büszkék a bazárra, melyet a legnagyobb és legjobban megőrzött balkáni bazárként reklámoznak. A szarajevói bazárt látva azonban mindkét állítás kissé túlzó...

Szöveg: Pengő Zoltán

A VÁROS SZÜLÖTTE, TERÉZ ANYA

Szkopje leghíresebb szülötte kétségtől Teréz anya. Ő maga sosem beszélt a származásáról, egyes források albánnak, mások macedo-románnak, vlachnak mondják. Bár vélhetően több kultúrából is táplálkozó személy volt, a macedónok magukénak vallják, és rendkívül büszkék rá. Ezért sem véletlen, hogy személye is része az „identitáscsatának”. Ritka a városban az olyan középület – legyen bár az a Külügyminisztérium, a Pénzügyőrség vagy a helyi „ELMŰ” székhelye –, melynek homlokzatán ne lenne legalább egy, de gyakran két réztábla Teréz anya képmásával és valamely megszívlelendő mondásával. Egykori szülőházának helyén emlékműzeum áll, s a szkopjei szoborállítási tendencia itt is megnyilvánul: az emlékműzeum közvetlen közelébe a kalkuttai esetek gyámolítójának két szobrát is felállították.

Szöveg: Pengő Zoltán

ÉLETKÉP

Bár a kommunista időszakra emlékezett a „Macedón Népfelszabadítók Antifasiszta Tanácsa” megalakulásának emlékműve, ám a szervezet igen lényeges szerepet játszott a macedón identitás kialakításában. 1944-es létrejöttékor macedón tagköztársaság alapítása és a helyi szláv nyelv hivatalossá tétele is fő céljai között volt. Így természetesen helyet követel a fővárosi szobrok között...

Az ország már évek óta igyekszik a NATO-ba és az Európai Unióba. Ugyanakkor stratégiai jelentősége és a történelmi tradíciók miatt úgy tűnik, a 19. századi „makedónkérdés” újra és újra napirendre kerül – gondoljunk csak a napjaink európai történeseit átható menekültáradatra!

Félelmek a jövőben

Az ország már évek óta igyekszik a NATO-ba és az Európai Unióba. Ugyanakkor stratégiai jelentősége és a történelmi tradíciók miatt úgy tűnik, a 19. századi „makedónkérdés” újra és újra napirendre kerül – gondoljunk csak a napjaink európai történeseit átható menekültáradatra, illetve az országon is átvezető migrációs tranzitútvonalra! Emellett például a Koszovó elismerése körüli bonyodalmak, illetve a Bosznia-Hercegovina egybentartásával kapcsolatos bizonytalanság érezhetően és persze érthetően

nyugtalanossággal tölti el a macedón közvéleményt. És nyilván nem szabad elfeledkeznünk a népesség egyre jelentősebb hányadát kitevő albán és macedón lakosságot közötti törésvonalról sem.

Ilyen körülmények között talán nem csoda, ha a macedón társadalom egyre hevesebben erősíti identitását, és próbálja ezt mindenki számára feltűnően kinyilatkoztatni. ☺

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: MOHAI BALÁZS

ÉGI HEVEDEREN HIGHLINE-MAGASSÁGI VILÁGREKORD: 5322 m!

2015. JÚLIUS 12. ZANSZKÁR, INDIA
KEREKES BENCE / OUTDOOR INHALES

A slackline egy rugalmas heveder, amit két fa vagy egyéb megfelelő fix pontok közé feszítünk ki, és azon egyensúlyozunk. E sport magaslati verziója a highline, amikor pl. két sziklacsúcs között, nagy magasságban fut a heveder. Magyarországon erre nyilván korlátozottak a lehetőségek, így gyakran lakótelepi házak vagy elhagyott katonai létesítmények magasépítményei között manőverezünk, vagy épp az olaszországi Dolomitokat célozzuk meg. Ám most a cél a világrekord-magasságban végrehajtott átkelés – és ehhez jócskán ki kell lépünk kontinensünkről!

Az eredeti szándék szerint a Csoma Szobája Alapítvány önkénteseihez indultunk a Nyugati-Himalájába, de a tervezés közben rádöbbsentünk, hogy a környéken – a nagyon magas hóhatár okán – számos száraz, viszonylag könnyen elérhető 5000-es hegy magasodik. Világossá vált, hogy ha szerencsénk van, és sikerül jól felkészülni, esélyünk lehet megdönteni az aktuális 5222 méteres highline-világrekordot, amit 2013-ban a német Lukas Irmler állított fel Peruban.

Súlyos, kétséges

Mivel az Indiába tartó, tapasztalt túrázókból álló csapatunkban csupán egyikünk rendelkezik magashegyi tapasztalattal, lázas felkészülésbe kezdünk: tájékozódás, eszközbeszerzés és utolsó utáni pillanatban megkezdett fizikai rákészülés.

A legnagyobb kihívás ebben a szakaszban a felszerelés méretének és súlyának minimalizálása. Nyilvánvaló, hogy a célnak megfelelő, ám

SZURDOKFALBAN

Kocsisor halad egy veszélyes útszakaszon Srinagarból Kargil felé. Aznap két kőomlás is megállította a forgalmat, így több mint 10 óra alatt tesszük meg a 200 km-es utat

A legnagyobb kihívás ebben a szakaszban a felszerelés méretének és súlyának minimalizálása.

ERŐFORRÁS

Bérelt dzsippel állunk egy benzinkútnál Padum mellett. Főzőinkhez 3 liter benzint vásárolunk

szokványos highline-felszerelést nem tudunk felvinni, mert az önmagában 30-40 kg lenne. Lázás munkával ötletelünk, és amit csak lehet, lecserélünk könnyebb, speciálisan erre az útra készített megoldásokra, így végül több mint 50%-kal sikerül csökkenteni a felszerelésúlyt. Ám végül még így is több mint 30 kg-os lett mindnyájunk hátizsákja, hiszen magunkkal kell vinni az egész tábor és az ételeket, mert a kiszemelt terepen nem lesz helyi segítség.

Indulás előtt, még itthon teszteljük a rendszert – és minden biztonságos, működik. Ugyanakkor egy ilyen kompromisszumos, alig kipróbált alkalmatlanság sok bizonytalanságot is hordoz: vajon milyen sziklákat találunk, biztonságos lesz-e

a kötélhasználat? Mekkora távot kell majd áthidalnunk, és elég lesz-e a heveder és a kötél? Mennyire lesz megközelíthető a helyszín, kell-e majd mászni, ereszkedni? Ennyi felszereléssel lehetséges-e 5000 méter felett helyszínt keresni és akár napokon át tartó, biztonságos szerelést folytatni?

***Ennyi felszereléssel lehetséges-e
5000 méter felett helyszínt keresni
és akár napokon át tartó,
biztonságos szerelést folytatni?***

Száraz-Himalája – bővizűen

Hatnapnyi utazás után érkezünk az északnyugat-indiai Zanszkár-vidékre: a Száraz-Himalája szívébe. Egyelőre terepjárózunk, de már 3500-4000 m fölött járunk. A Himalája kőtörmelékes, színes, gleccserszegény itteni vonulatai azonban eddig ezen a nyáron meglepően sok esőt kaptak, s a környékbeliektől aggasztó híreket kapunk. Zanglából indulunk a helyszínvadász-felderítőutakra, de már 3800 méteren elakadunk: egy megáradt folyó állja utunkat, és semmi esély a völgyi továbbhaladásra. Ezzel máris két, előre kiválasztott highline-ra alkalmas helyszínötlet válik elérhetelenné. Másnap egy újabb túrán ugyan magasabbra jutunk, de nem különösebben biztató a folytatás. Nagy tapasztalatú helyiekkel egyeztetve végül egy merész, kalandos útvonal mellett döntünk: a Tsarap folyó szűk, egyösvényes völgyében indulva, a híres phuktali kolostor érintésével egy 5480 méter magas hágó felé vesszük az irányt. Bár a hírek szerint a szokatlanul erős esőzések miatt megcsúszott ösvények és leszakadt hidak hátráltathatnak, de mivel más esélyünk nem nagyon marad, nekiindulunk.

A Tsarap folyó szűk, egyösvényes völgyében indulva, a híres phuktali kolostor érintésével egy 5480 méter magas hágó felé vesszük az irányt.

INGATAG ÁTKELÉS
Függőhíd Phuktal mellett. Az áradások következtében sok izgalmas átkelőmegoldás teszi emlékeztetővé a menetet

*Mivel a folyó szurdokszerű völgyében
nincs alternatív ösvény, és újra-
tervezni mindent késő, nekivágunk
a bizonytalan, töredező szikláknak.*

JÓL BEVÁLT MÓDSZER
Ideiglenes kötélhíd
Icharnál

TÖRMELEKSZOKNYÁN
Bérelt lovakkal
haladunk Table
irányába, az
5480 m-es hágó felé

hosszan megcsúszott egy hegyoldal, magával sodorva az utat. Mivel a folyó szurdokszerű völgyében nincs alternatív ösvény, és újratervezni mindent késő, nekivágunk a bizonytalan, töredező szikláknak. Alattunk a szakadékban a megáradt Tsarap folyó hömpölyög, ezért a veszélyesebb részeknél kötélbiztosítást építünk ki, hogy a hatalmas zsákokkal is biztonságban átérjünk. Három óra alatt tesszük meg e rövidke szakaszt, aztán erőltlenül folytatjuk az utat, de mindössze az 5 km-re fekvő Ichar falucskáig jutunk. Az ár elvitte a hidat. Végül másnap megtaláljuk a helyiek által ideiglenesen felállított kötelestátkelőt: acélsodronyokon húznak át egy kis faládát, ami mindössze egy ponton rögzül vastagabb dróttal... Igazi lélekvesztő, magunkban úgy 60% esélyt adunk, hogy az egész csapatunk és utánunk a felszerelés is átér majd a túloldalra. Meglepetésre mindenki sikeresen átjut.

Erőltetett menet

Hiába a korábbi túratapasztalat, a súlyos zsákokkal a tűző napon, kánikulában 3500 méter fölött hamar rádöbbenünk, milyen nehéz menet vár ránk. Három óra gyaloglás után már jön is az első igazi akadály: vagy 200 méter

Újabb két, hosszú napnyi gyaloglás után végre elérkezünk a függőleges sziklafalon szinte függő, a magasan nyíló forrásszáj körül kiépült phuktali kolostorhoz. Teljesen legyengülve, érzéketlenül kanalazunk egy vödörben érkezett levest, aminek íze, állaga szokatlan, összetevőit nem sikerül megfejtenuk, de legalább forró és sok.

Nehéz hegyi ösvényre térünk, óriási szintkülönbségekkel menetelünk, így a következő nap végére elhatározzuk, hogy előzetes terveinkkel ellentétben egy napra teherhordó lovakat fogunk bérelni, hogy legalább egy napig tudjunk pihenni az igazi hegy-mászás előtt. Mindez azonban némiképp megosztja a társaságot: valóban nagy segítség a teherhordás, jólesik fellélegezni egy napra, ugyanakkor a lovakkal nagyon lassú a haladás, így újabb fél napot egészen biztosan veszünk. Ám utólag már belátható, hogy szükség volt rá: később minden erőtartalékunkat felhasználtuk.

Bár e 4000 méter körüli szintben érezzük az oxigénhiányt, a legnagyobb problémát a túlméretezett hátizsákok jelentik, de nincs nálunk semmi felesleg, egyetlen grammot sem tudunk lefarni belőle. Sőt, az ételeink fogytán vannak, és amúgy

Bár e 4000 méter körüli szintben érezzük az oxigénhiányt, a legnagyobb problémát a túlméretezett hátizsákok jelentik, de nincs nálunk semmi felesleg, egyetlen grammot sem tudunk lefarni belőle.

A CÉLNÁL

Bence felszedi
a kötelet. Összesen
170 méter statikus
kötéllal készültünk

is minimális adagokkal jöttünk: liofilizált (fagyasztva szárított) ételek, többféle zab-pehelykeverék, energiaszeletek és szárított magok, gyümölcsök.

Összesen 5 napnyi menetelés után az Alpok nagy csúcsainak magasságában, 4600 m-en verünk tábor. Azonnal fel akarjuk vinni a felszerelés egy részét a következő táborhelyig, de egy megáradt, gyors folyású hegyi patak utunkat állja. Combig elmerülve lehetne próbálkozni a sodródó sziklák között, de nem vállaljuk a kockázatos átkelést. Újabb csúszás, ám felesleges rizikót nem vállalhatunk. Másnap reggelre az éjszakai fagy miatt megnyugszik a patak, és sokkal könnyebben át tudunk jutni majd fel, a majdnem 5000 méteren álló alaptáborunkba! Körülöttünk hófoltok, de a sátorhelyeinket fű borítja!

Helyszínvadászat

Az egyik legkritikusabb feladatra egy napot szánunk: két csapatban keresve alkalmas helyet kell találni a highline számára. Mégpedig a következő feltételeknek megfelelően:

- jócskán 5222 méter fölött kell lennie,
- kell két alkalmas sziklatömb,
- olyan hely, amin a felszerelésünk alkalmas a mászására/ereszkedésre,
- a rögzítősziklák kerülete egyenként ne haladja meg a 25 métert, hogy legyen elég kötélünk a többszöri körbehurkoláshoz,
- megfelelő mélységnek kell lennie a sziklák között,
- minimum 20 m távolság legyen köztük,
- lehetőleg szép háttere legyen, a fényképek és a jókedvünk érdekében.

Csodával határos módon aznap két ilyen helyszínt is lelünk. Egyet 5322 méteren, a másikat pedig 5609 méteren. Hosszas tanakodás után úgy határozunk, az alacsonyabbra megyünk, hiszen ezzel is bőven megdöntjük a rekordot. Ráadásul a magasabbik kevésbé tűnik szépnek...

SZERZETESCELLÁK A SZIKLAFALON

A híres phuktali kolostoron is keresztülvezet az ősi karavánút.

Önmagában Körösi Csoma Sándor majd' 200 évvel ezelőtti lakhelyének felkeresése is bő élményanyagot adott volna, de ez most csupán a bevezető!

Hosszú hevederfeszítés

A kiszemelt sziklák 400 méterrel magasodnak táborunk fölött. Egy napra való ételt, megfelelő ruházatot, fotófelszerelést, mászóeszközöket és természetesen a highline-alkatrészeket visszük magunkkal.

A felfelé vezető „út” egy meredek völgyoldal, végig kötőrmelékkal, így a menet kényelmetlen és meglehetősen lassú. Az eddigi napsütés ezután nagyrészt eltűnik: esőt, jégdarát és havat kapunk. Ez rendkívül megnehezíti a szerelést, dermedt kézzel kell precíz, aprólékos munkát végezni. Komoly nehézséget jelent a kőzetanyag is. Egyrészt félelmetesen törmelékes, másrészt kifejezetten éles törések futnak mindenhol, ami nagyon veszélyessé teszi a kötélhasználatot.

A heveder megfeszítéséhez először legalább 3-szor körbe kell hurkolni mindkét sziklát, ügyelve, hogy egyetlen pontban se legyen túl nagy feszültség, miután megfeszül a rendszer. Egy-egy éles szikla könnyedén kidörzsölheti a mozgó kötelet. Erre előzetesen bicikligumi-belsőkkal készültünk, ami kifejezetten jó ötletnek bizo-

Az eső, jégdara és hó rendkívül megnehezíti a szerelést, dermedt kézzel kell precíz, aprólékos munkát végezni.

RÖGZÍTÉS

Dani (balra) és Bence az utolsó ellenőrzést végzik, mielőtt végleg megfeszítenék a hevedert. Az éles sziklák miatt mindent többszörösen ellenőrzünk

FESZÍTÉS

Dani (sisakban), Bence és Ábel (jobbra) egy speciális, egyedi csigás rendszerrel dolgozik a heveder megfeszítésén. A 4 napig tartó munka utolsó mozzanatai

Július 12-én délután végre elkészül a rendszer! Sokkal lazább lett, mint amit megszoktunk, és a legtöbb körülmény egészen más, így az első örömhullám után senki sem rohan azonnal a hevederre...

nyult, viszont így sem tűnik elég biztonságosnak, így a legijesztőbb pontok kipárnázására beáldozzuk két szivacsos alvómatracunkat. A nehézségek miatt végül három teljes napon át tart a hevederrögzítő munka. Július 12-én délután végre elkészül a rendszer! Sokkal lazább lett, mint amit megszoktunk, és a legtöbb körülmény egészen más, így az első örömhullám után senki sem rohan azonnal a hevederre... Ebben a sportban rendkívül sokat jelent a gyakorlás, így mindannyian érezzük, hogy nehéz menet lesz. Eleve egy teljesen új hevedert hoztunk, amit igazán élesben még sohasem használtunk. Kevert szálakból készült, így a nagy szakítószilárdság kicsiny súllyal párosul: pont feleolyan nehéz, mint a szokványos hevederek, így több mint 2 kg-ot spóroltunk, ám cserébe egy szokatlan és furcsa mozgású hevederen kell egyensúlyoznunk.

 azdasági rádió FM 94.2

CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
MOHAI BALÁZS
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

A világrekord elérésében Kerekes Bencét
a FJÄLLRÄVEN KEB nadrgág is segítette

A végső menet

Végül a legnagyobb tapasztalattal rendelkező Kerekes Bence nekivág. Bár minden résztvevő 100%-ig biztonságosnak ítéli a rendszert, mégis lélegzet-visszafojtva figyeljük az első próbálkozást. Hosszan koncentrálni, lassan kezd, ám aztán magabiztosan feláll, és egy-két lépés után visszaül a hevederre. Érezhető, hogy menni fog ez, de még szokni kell. Sok ilyen próbálkozás és biztosított esés következik, kint-ről is lehet hallani, hogy Bence nehezen kapkodja a levegőt.

A highline-menet során az egyik legfontosabb dolog a maximális koncentráció. Úgy tűnik, Bencét kizökkenti, hogy kapkodni kell a levegő után, hiszen az alacsony oxigénkoncentráció még az egyszerűbb tevékenységeknél is érezteti hatását, és egy ilyen megfeszített küzdelem közben már jelentősen kevesebbnek bizonyul.

Már kezdenénk aggódni, amikor hirtelen magabiztossá válnak a lépései, és hamar eljut a táv feléig, aztán végig! Ez a 32 méter összességében egy örökkévalóságnak tűnik, minden egyes lépésnél újra és újra, teljes erőbedobással a drukkolásra koncentrálnunk. És egyszer csak az utolsó méteren lassít, visszaereszkedik a hevederre, és leül. Ebben a pillanatban Bencén az egész csapat lelkiállapota tükröződik, nevetünk és sírunk egyszerre. Lelkesek vagyunk, hiszen megdöntöttük az eddigi világrekordot, ugyanakkor végletes fáradtság lett úrrá rajtunk. Nagyon lassan tud csak kijönni, fázik és remeg a lába, de végül nyugodt, őszinte öröm jelenik meg rajta – mégiscsak hónapokig készül rá, és vele együtt nem-

SZÁRNY- PRÓBÁLGATÁS

Bence teszteli a hevedert, miközben a magasságmérő 5322 métert mutat: ha sikerül átmenni, világrekord lesz!

A highline-menet során az egyik legfontosabb dolog a maximális koncentráció. Úgy tűnik, Bencét kizökkenti, hogy kapkodni kell a levegő után.

ÖSSZPONTOSÍTVA

Bence magabiztos lépései a világ legmagasabban kifejlesztett hevederén. A felső szál maga a heveder, alatta egy statikus kötél fut a 200%-os biztonság érdekében

HIGHLINE-FELSZERELÉSHEZ SZÜKSÉGES ESZKÖZÖK

8 db **acélkarabiner**
2 db **csiga** a feszítéshez
170 m **statikus kötél**
10 db **alukarabiner**
65 m **heveder**
4 db **maillon** (csavarzáras karabiner)
12 db **kötélszív**
4 db **beülő**
varrott hevederek
acélkarika
4 m **leash** (dinamikus kötél a biztosításhoz)
2 db **linelocker** (biztosító szem)
linegrip (kötélfeszítő szerkezet)
apróságok: biztosító és ereszkedő eszközök, szigetelőszalag, kés, gumibelső, stb.
Összesen: 16,5 kg

csak a csapatunk, hanem sok barátunk (összesen vagy kéttucat ember összefogása tette mindezt lehetővé).

Én is kimerészkedem a hevederre. Nem sikerül rajta végigmennem, épp csak próbálgatom, mivel az első pillanatban érzem, hogy mentálisan képtelen lennék most megfelelni a feladatnak. Még sincs bennem csalódottság, csodálom Bence teljesítményét, gyönyörködöm a tájban, és ott, fent, a legalkalmasabb helyen átgondolom az egész utat.

Emberpróbáló napok vannak mögöttünk, többször éreztük, hogy eljutottunk teljesítőképessünk határára. Négy, egymást követő nap másztunk fel 5322 méteres magasságba, és dolgoztunk napnyugtáig, de megcsináltuk! Aztán meglepően gyorsan leszerelünk mindent, így még világosban el tudjuk kezdeni az ereszkedést. Másnap visszaindulunk Zanglába, jó tempóban haladva 3 nap alatt érkezünk meg. A Csoma Szobája Alapítvány önkéntesei és a helyiek lelkesen fogadnak: korábban egy hírvivőtől úgy hallották, hogy csapatunk felúton járva sok akadállyal küzd, és kevés esély van a sikerre, ezért is különösen nagy az öröm. ☺

⊕ SZÖVEG: SOLYMÁRI DÁNIEL, KÉP: KATE HOLT ÉS SOLYMÁRI DÁNIEL

TESTVÉRHÁBORÚK DÉL-SZUDÁNBAN KERESZTÉNYEK AZ ÉLET PEREMVIDÉKÉN

Még csak alig néhány éve, hogy hivatalosan is véget ért az emberiség modern kori történelmének egyik leghosszabb ideje húzódo háborúja Szudánban, amely során több mint négymillió ember vesztette életét – ám a kettészakadt terület napjainkra újra pusztító harcok helyszínévé vált. A régóta várt béke rövid volt, szinte csak illúzió. A közelmúltban létrejött Dél-Szudánban el sem kezdődhetett a múlttal való szembenézés, ma újra vagy még mindig politikai-etnikai megosztottság és teljes bizonytalanság jellemzi a mindennapokat. Mintha örökségül kapta volna az elmúlt évtizedek állandósult véres ütközeteinek rémét, úgy folytatódtak a harcok szinte átmenet nélkül e fekete-afrikai térségben

Dél-Szudán jelenleg a legterősebb államok egyike, a washingtoni The Fund For Peace elnevezésű kutatóintézet negatív listájának vezetője. Az ENSZ adatai szerint a kiújuló harcok következtében ma több mint egymillió menekült él ideiglenes táborokban, és mintegy négyszáz ezren szórva a környező területeken. Uganda vagy Kenya csak kettő az úgynevezett célországok közül, ahová a mindennapos fegyveres összetűzések és támadások elől menekülők egy jobb jövő reményében vándorolnak. A remélt javulás azonban legtöbbször elmarad: gyakori, hogy a hazájukban áldozattá váltak – jóllehet viszonylagos békében – valamelyik szomszédos országban, az emberi létezés méltatlan körülmények között egy nyomortelepen tengetik életüket.

A kenyai Mombasa városának nyomortelepén élő Geoffrey csak egy a több ezer keresztény menekült közül, akik családjukkal dél-szudáni otthonuk elhagyására kényszerültek. Az ottani szélsőséges muszlim radikálisok állandósult támadásai miatt életre szóló döntést hoztak, amikor elindultak közel 1500 km-es, viszontagságokkal teli útjukra.

ELŐRS

Gyerekek kutatnak némi ehető után a dél-szudáni Malakal városának egyik szeméttelepén.

A UNICEF korábban 50 000-re becsülte azon gyerekek számát a térségben, akiket halálos alultápláltság fenyeget

A megsebzett Afrikában

Geoffrey és sorstársainak története kis epizódja a szubszaharai Afrika és Szudán konfliktusokkal terhelt, újkori történelmének, ugyanakkor rámutat az ott élők sebezhetőségére és teljes kiszolgáltatottságára. Küzdelmeiken keresztül felszlik emberiségünk ősforrásának múltja és jelene, amelyről mind a mai napig kevesebbet tudunk, mint az Újvilágról vagy Ázsiáról. Sőt, annak egy speciális szelete: sokan vannak, akik a világ egyes tájain csak az életük és személyes szabadságuk árán juttathatják kifejezésre vallásukat, világnézetüket.

A Korona ezzel szinte előre megformálta a jövőt: gazdasági és társadalmi törést okozva a két kultúrahordozó csoport között.

Dél-Szudán 2011-es létrejöttét követően ugrásszerűen nőtt a hazájuk elhagyására kényszerülők száma. Bár a szudáni migránsok arányának rohamos növekedése az elmúlt évek

politikai eseményeinek ismeretében nem szokatlan, azonban ráirányította a figyelmet egy jól körülhatárolható csoportra. Hogyan lehetséges, hogy egy sok ezer éves kultúrával rendelkező ország ma alapjaiban kényszerül identitását újra – vagy talán először – megfogalmazni? Hogyan vált az egykori Núbia az Afrikáért folyó „versenyfutások” részévé, később a brit gyarmati terjeszkedés egyik fő célpontjává? Mi vezethetett el több mint fél évszázad folyamatos háborúskodásához, amelynek következményei máig hatnak?

E Szaharától délre fekvő terület gazdag múltjáról a magyar olvasók már a múlt század elején elsőkezü beszámolókat olvashattak pionír felfedezőink tollából. Nagy földrajztudósaink közel hozták a legtávolabbi kontinenseket, ma pedig segítenek a minél pontosabb, igényes összkép megalkotásában. Szudán újkori történelmét az európai gyarmatosítással kezdődően írták: a később az angol–egyiptomi Szudánért folytatott harc a britek válasza volt Egyiptom geopolitikai törekvéseire, a Nílus iránti teljes igényére. A cél közös volt: a folyó vízgyűjtő területének minél nagyobb arányú tulajdonlása, a kiterjedt kereskedelmi és termőterületek megszerzése.

Az új ország a két nagyhatalom együttes gyarmata lett, bár a valóságban a britek kormányozták. Tartományi székhelynek az északi Kartúmot tették, a közigazgatást az arabizált és iszlamizált északi elit végezte. Ők bizonyos kiváltságokban is részesülhettek a déli keresztény és animista lakossággal szemben, többek között az angolok által szervezett, modern oktatásba is bekapcsolódhattak. A Korona ezzel szinte előre megformálta a jövőt: gazdasági és társadalmi törést okozva a két kultúrahordozó csoport között. Amíg Észak fejlődött, Délen alig történt változás.

Idővel nőtt a távolság a két rész között, és egy sajátos centrum-periféria viszony alakult ki. A fennálló állapot azonban nem volt történelmileg idegen: keresztény és muszlim népek évszázadok óta éltek együtt e hatalmas területen. A tengerpart felől érkező arab hódítás erős nyomást gyakorolt az őslakos nomád pásztornépekre, de hamar szembetalálta magát a főként Núbia északi részén élő ókeresztény közösségekkel. Idővel a parti területektől kezdődően az iszlám hatás érvényesült, viszont Szudán belső, déli részeire már nem terjedt ki: ott, az északi struktúrával ellentétben, lazább szerkezetű, főként animista, majd keresztény csoportok domináltak. Az ország polarizációját a brit jelenlét sem tudta enyhíteni; külön igazgatták az eltérő etnikai és vallási hagyománnyal rendelkező gyarmatot. Jóllehet 1926-ban meghirdették az úgynevezett „déli programjukat”, amelynek keretében keresztény misszionáriusokat hívtak Délre, ám szinte izolálták a térséget (belépni csak engedéllyel lehetett). Enyhíteni kívánták az északi nyomást, azonban a kormányzást továbbra is Kartúmból végezték, és nem alakították ki Dél önálló közigazgatását. Ráadásul a két országrész között nem volt kijelölve pontos határvonal sem.

CSUPÁN A GYEREKEK SZÁMA ELÉRTE A FÉLMILLIÓT

az elmúlt két évben... Átutazó
fiatal menekült vár némi élelemre
a mingkamani menekülttáborban
Dél-Szudánban

MENEKÜLTÁBOR VAGY NYOMORTELEP?

Látszólag kevés a különbség. A napi túlélést
jelentő kezdeti élelmezési és biztonsági
támogatás azonban idővel megszűnik,
és sajátos állam az államban helyzet jön
létre, több ezer, százezer embert hátrahagyva

Lehetőségek és feszültségek

Szudán 1956-ban elnyerte függetlenségét, amely lehetőséget adhatott volna egy új, saját identitás megfogalmazására. Az események felgyorsultak: a korábban kitért toritilázadás tovább erősítette a szembenállást; az Anyanya-mozgalomba tömörült déli szeparatisták mélyítették a szakadékot a felek között, így a történelmi esély elmaradt. Az állandósult polgárháborúnak időszakos béketárgyalásokkal próbáltak véget vetni. Sikertelenül: Kartúm 1983-ban Szudán teljes területére bevezette a sariát, az iszlám vallásjogot, törvénykezési rendszert, ami súlyos politikai és erkölcsi feszültséget jelentett. Szinte fátumként hatott, hogy e kiélezett helyzetben az amerikai Chevron cég kőolajat talált az amúgy is kritikus észak–déli határvidéken... Az évtizedek óta zajló véres összecsapásoknak ekkor már több mint kétfélmillió halálos áldozata volt, a menekültek száma pedig elérte a négyfélmilliót.

A 20. század egyik leghosszabb háborújának befejezésére és a tartós rendezésre a 2005-ben Nairobiban aláírt átfogó békemegállapodás kínált lehetőséget. Az Észak és Dél vezetői által jegyzett szándéknyilatkozat az időtálló béke fontos mozzanata volt. Rögzítette, hogy Szudán többkultúrájú, -etnikumú és -vallású ország, amelynek minden polgára egyenrangú. Az egyezmény jelentősége nem kevesebb volt, mint az, hogy megnyitotta a lehetőséget Dél népszavazás útján történő önrendelkezése előtt. 2011-ben elsöprő többségű és a nemzetközi megfigyelők által is szabályosnak tekintett szavazás eredményeképpen az ENSZ 194. országaként létrejött Dél-Szudán.

Ezt azonban John Garang, a karizmatikus déli vezető, akinek személyében sokan a térség

*... a 2005-ben Nairobiban aláírt
átfogó békemegállapodás kínált
lehetőséget. Az Észak és Dél vezetői
által jegyzett szándéknyilatkozat az
időtálló béke fontos mozzanata volt.*

 azdasági rádió FM 94.2
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
SOLYMÁRI DÁNIEL
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

... a „béke” megteremtésében kulcszerepet játszó politikus néhány nappal a 2005-ös megállapodás aláírása után – egy máig tisztázatlan helikopter-balesetben – életét vesztette.

jövőjét látták, már nem élhette meg: függetlenség létrejöttében és a „béke” megteremtésében kulcszerepet játszó politikus néhány nappal a 2005-ös megállapodás aláírása után – egy máig tisztázatlan helikopter-balesetben – életét vesztette. Az új kormány, béke iránti törekvését láttatni kívánva, első lépéseként általános amnesztiát hirdetett. Évtizedek végtelennek tűnő háborúja Északkal látszólag a végéhez ért. Dél számára a feladat ezt követően nem kisebb volt, mint hogy harcosokból szakembereket képezzen.

Ám 2013-ban kiéleződött a vezetésért folyó harc, immár új színezettel: a cowboykalapjáról elhíresült Salva Kiirhez hű dinka népszerűségű csoportok összecaptak a szintén déli nuerekkal. A jubai véres viszályt követő erőszakhullám futótűzként terjedt: etnikai alapú kivégzések és kölcsönös bosszúhadjáratok kezdődtek szerte a déli területeken. A 2014 januárjában aláírt kétoldalú „leszerelés” sem tartott sokáig: a Riek Machar vezetett felkelők és a kormánypártiak közötti béke képtelen volt megszilárdulni. Most augusztusban aztán Kenya, Uganda és Etiópia közvetítésével új remény kelt a békére: az új paktumot végül Salva Kiir is aláírta. Eszerint a harcokat azonnal beszüntetik, a katonákat visszahívják, a gyerekkatonákat szabadon engedik, közös védelmi erőt hoznak létre és az átmeneti kormány elkezdi a demokratikus választások előkészítését. Az ország jövője azonban továbbra is beláthatatlan. A legutóbbi, majd’ 20 hónapig tartó háborúban 2 millió embernek kellett elhagynia otthonát, a halottak számát pedig megbecsülni is alig lehet...

Bűnük az, hogy keresztények

Zavarba ejtő leplezetlenséggel hullámanak a Mombasa belvárosának közvetlen szomszédságában fekvő nyomortelep tapasztott agyagkunyhóinak düledező bádogtetői. A pléhtenger felett a házilag gyártott, görbe, csavarodó vezetékek, antennák ezrei úgy nyújtóznak az ég felé, mintha az itt élők segélykiáltását akarnák továbbítani. Az indiai és kínai befektetők által a telep köré épített üzleti negyed üvegépületeinek árnyéka sem képes elfedni a szembesülést: Fekete-Afrika lakosságának jelentős része éheznek, és az emberi élethez méltatlan körülmények között él.

A hat gyermekével a tengerparti üdülőváros szegénytelepén élő Geoffrey-val beszélgetek, sárral tapasztott, új otthonának szűkös kis belső terében, amely egyben a konyha, nappali, hálószoba és mosdó is. Itt, a létezés peremvidékén lakik családjával két és fél éve. Az itteni telepekről a helyi kormány alig vesz tudomást; a közbiztonság rossz, nincs vezetékes ivóvíz, áram, csatornarendszer, és a közművek hiánya miatt általánosak a súlyos fertőzések. „Öt gyerekből átlagosan hármat veszítünk el hatéves kora előtt. Az ivóvizet kartellekbe tömörült, illegális csoportok árulják, magasan a piaci ár felett, amit csak nagy áldozatok árán tudunk kifizetni. De megedződik az ember, ha valaki olyan háborúban él, amelyben már a nagyszülei is harcoltak” – meséli, miközben gyerekei hazaérkeznek az iskolából. Geoffrey csupán egy a több ezer dél-szudáni keresztény menekült közül, aki otthonát hátrahagyva szegénytelepre kényszerült.

A 37 éves, szikár, megtört fiatalember szüleit és testvéreit a háborúban veszítette el. Őt egészen fiatalon fogadta örökbe egy európai missziós keresztény kö-

**ÁRVA GYEREKEK
REGISZTRÁCIÓÉRT
SORAKOZNAK**
a nemzetközi
segélyszervezetek
pártfogásába kerülni.
Nagyszüleiket,
szüleiket az évtizedek
óta tartó háborúban
veszítették el.
Dél-Szudánból
egyedül vagy
testvéreikkel
igyekeznek új
otthonra találni
(jobbra)

A helyzet akkor vált kritikussá, amikor felfegyverzett katonák jelentek meg a vasárnapi szentmiséken, megzavarva az együttléteket. Idővel világossá vált: a szélsőséges muszlim csoportok hitünk nyílt gyakorlását akarják ellehetetleníteni.

IMMÁR SZABADON

A kenyai Mombasa nyomortelepén imádkoznak, többségében asszonyok, a vasárnapi szentmisén. Férjeiket a kiújuló harcok következtében veszítették el. Hitük megtartó ereje segíti őket az emberi élethez méltatlan körülmények elviselésére (balra)

zösség, ahol több száz „testvérével” nevelkedett. „A Szudánban állandósult harci feszültségben mégis valamiképpen kiszámíthatóan éltünk. Eltekintve az időszakos zavargásoktól, nem voltak mindennapos politikai vagy vallási viszályok; legjobb barátaink között muszlimok is voltak. A helyzet akkor vált kritikussá, amikor felfegyverzett katonák jelentek meg a vasárnapi szentmiséken. Idővel világossá vált: a szélsőséges muszlim csoportok hitünk nyílt gyakorlását akarják ellehetetleníteni. Új temp-

lomot nem építhettünk, a meglévőkhben nem harangozhattunk, körmeneteket szabad téren nem tarthattunk. Keresztet sem viselhettünk köztereken, nyilvánosan nem imádkozhattunk. Egyébként »békében« élhettünk volna tovább, ha hitünket legszűkebb privát szféránkba száműzzük, még inkább kulcsra zárjuk önmagukba.”

Lakóhelyük, viszonylag működő életük hátrahagyását választották, és elmenekültek az országból. Mint később kiderült, nem egyedül: százak, ezrek veszítették el így otthonukat Dél-Szudán legkülönbözőbb részein. Történetüket szemlélve felmerül a kérdés, hogy tettük nem túlzás, vagy felesleges kockázat-e? Vállalni egy beláthatatlan következményeket rejtő, hosszú utat, majd nyomortelepen folytatni az életet? Racionálisan nézve aránytalanok is tűnhet, a személyi méltóságuk iránti határozott kiállás azonban más természetű. Tettük ráirányítja a figyelmet az abban gyökerező erkölcsi szabadság legalapvetőbb sajátosságára, amelynek korlátozásával az emberi személyiség valódi természete szorul háttérbe.

Rámutat, hogy a vallásszabadság a személy szabadságának forrása, a nemzetközi jogrend és civilizációnk emblematisz vonása. Ahogy Szent II. János Pál pápa fogalmazott: „Lakmuszpapír, amely megmutatja, tiszteletben tartják-e az összes többi emberi jogot”.

Üldözöttek és üldözők

Sokan vannak, akik csak személyes biztonságukat kockáztatva élhetnek alapvető emberi jogukkal: nyílt vallásgyakorlásukkal, világnézetük szabad megvallásával. Külső kényszerek halmaza akadályozza a legkülönbébb csoportokat szerte a világban, hogy követhessék lelkiismeretük szavát. Ahol ez megjelenik, ott sosem beszélhetünk tehát biztonságról és békéről. Napjainkban a keresztények szenvedik el a legtöbb üldöztetést, fizikai bántalmazást: mintegy százmillió keresztényt üldöznek a világon – az Open Doors International és a Gordon-Conwell keresztény szervezetek felmérései szerint az ebből fakadó erőszaknak naponta átlagosan 270 áldozata van.

Napjainkban a keresztények szenvedik el a legtöbb üldöztetést, fizikai bántalmazást: mintegy százmillió keresztényt üldöznek a világon.

GEOFFREY ÉS CSALÁDJA KERES ÚJ LAKÁST MOMBASA NYOMORTELEPÉN

Folyamatosak az azonos szegregátumokon belüli vándorlások, ugyanis a sárral, agyaggal tapasztott, egyszerű viskók használata sem ingyenes. Még a legalapvetőbb szükségleteket is nélkülözö helyiségekért is fizetni kell, gyakran egy-egy állami vezető behajtóinak...

Történetünk fő kárvallottjaival szemben szélsőséges muszlim csoportok állnak. Általánosan tekintve különösen ott figyelhető meg erős konfliktus, ahol az iszlám önmagát a nemzeti legitimitáció eszközeként tekinti, és úgy érzi, ma újra meg kell fogalmazza identitását, megjelenítve egyfajta „eredetit” azáltal, hogy vallási gyökeréhez nyúl vissza. Ez nem csupán a globalizációra adott válasz: sok helyen – így Szudánban is – kísérlet a gyarmati időkben született nyugati kategóriák újraértelmezésére. Az afrikai népek önazonossága ugyanis ma nem tükrözi a gyarmati idők előtti állapotot: életerek és alapvető etnikai tulajdonságok alakultak át.

Felmerül ugyanakkor a kérdés: hogyan egyeztethetők össze a véres atrocitások az iszlám kultúra toleranciájával? Miként fér meg a szélsőséges muszlimok által elkövetett erőszak mellett a világ egyik legtürelmesebb vallásának elve? Vagy a tömegmédiá egyoldalú, bűnösen leegyszerűsítő tájékoztatása okozza-e a torzult képet?

A HELYI EMBERKERESKEDELEM, FEGYVER- ÉS KÁBÍTÓSZER-CSEMPÉSZET MELEGÁGYAI gyakran a nyomortelepek. Robert, ez a tűzparancssal rendelkező kenyai járőr, és jelen cikk szerzője is többször keveredett feszültségbe vehemensebb érzelmű telepi csoportokkal

Vadhajtások

A zavarba ejtően bonyolult problémáról Abdul-Fattah Munif, jemeni származású sáriaszakértő beszél. Így érthetőbbé válik e látszólag ellentmondásos helyzet, és előtérbe kerülhet a valóban Kegyes Korán. „Fontos, hogy lehatároljuk, szűkítsük a Szudánban élő iszlámhívó közösségeket – kezdni alapvető fogalmi tisztázással. – Északon, a Szudáni Köztársaságban az iszlám szunnita ága a meghatározó, az ország felekezeti szempontjából egységes. Síiták alig vannak. Viszonylag erős még a szúfizmus, a misztikus iszlám. Az elmúlt ötven-hatvan évben azonban – részben a függetlenné válás, felszabadulás következményeként, részben pedig a karizmatikus egyiptomi vezető, Gamal Abdel Nasser hatására – megerősödött az úgynevezett politikai iszlám. Ez az iszlám fundamentalizmushoz közel álló mozgalom, mely idegen az iszlám lényegétől, valamelyest megosztotta a kartúmi lakosságot, de inkább csak politikailag. Vallásilag egységes maradt a társadalom” – mondja.

„A helyi keresztény lakosság és a muszlimok együttélésének kérdésében tagadhatatlan, hogy mindig is létezett vallási feszültség, de a nézetkülönbségek alapvetően politikai természetűek voltak. Az iszlám tanításához hű muszlimok a Szudánban élő őslakos keresztényekre (ahogyan a zsidókra is szerte a világban) mint a Védelem népére tekintettek. A Korán hagyomá-

HATÁRÁTKELÉS

Fiatal fiú és édesanyja, minden ingóságukkal. Gyalogosan indulnak egy jobb jövő reményében először Dél-Szudánba, majd valamelyik szomszédos országba. Az előttük álló út nehézségeit aligha lehet alulbecsülni...

Az iszlám tanításához hű muszlimok a Szudánban élő őslakos keresztényekre (ahogyan a zsidókra is szerte a világban) mint a Védelem népére tekintettek.

Előfordul, hogy az újkori függetlenedési-elszakadási folyamatok során egyes muszlim csoportok vehemensebben fejezik ki az anyaországhoz való tartozási vágyukat. Emögött pedig az iszlám jog helytelen értelmezése áll.

MIHEZ NE NYÚJUNK?!

– ebben segít az éppen használatban lévő fegyverek és aknák képes tájékoztatója. A folyamatos frissítésre szoruló plakát a menekülteknek nyújt támpontot

nya szerint felelősséget kell vállalnia értük az arab többségű országnak – folytatja. – A keresztények és a zsidók az iszlám szerint egyaránt a Könyv népének tekintendők, ők azok, akiknek az Írás adott. Tanításunk szerint hitünk forrása közös. Jóllehet azt tanítjuk, hogy követni kell az iszlámot, de az őslakos keresztények számára minden iszlám államnak szabad vallásgyakorlást kellene biztosítani. Sőt, jogrendünk, a medinai alkotmány szerint az őslakosokkal megegyezően az átutazók is teljes védelmet kell, hogy élvezzenek.

Mindehhez pedig fontos tudni, hogy az arab többségű országokban az iszlám nem csupán vallás, hanem jogi és társadalmi berendezkedési rendszer is egyben. Ám egy hitét helyesen megélt muszlimnak sose szabadna elüldöznie vagy korlátoznia hitének gyakorlásában egy keresztényt. Azokon a helyeken, ahol ez sériül, vagy nem valósul meg, ott az iszlám torzult formája van jelen – állítja Abdul-Fattah Munif. – Az okok összetettek. Előfordul, hogy az újkori függetlenedési-elszakadási folyamatok során egyes muszlim csoportok vehemensebben fejezik ki az anyaországhoz való tartozási vágyukat. Emögött pedig az iszlám jog helytelen értelmezése áll. E helyi közösségek vadhajtások, szinte sosem képviselik a központi hatalmat, nincsenek felhatalmazva a saría alkalmazására. Azt önkényes és helytelen módon gyakorolják; maguk az egyének is sokszor tanulatlan, önjelölt »jogtudósok«. És sosem a Korán valódi hagyománya alapján, hanem egyéni értelmezések szerint járnak el. A helyi atrocitások mögött a legtöbb esetben ilyen torzult csoportok állnak. Szomorú, hogy az iszlámot az ő cselekedeteik által ítélik meg.”

ÜLDÖZÖTTEK, MERT KERESZTÉNYEK?

A „békés” Nyugatról szemlélve túlzónak tűnhet, hogy napjainkban a világon a legnagyobb mértékben a keresztények szenvednek el üldöztetést, fizikai bántalmazást. Az iszlám szélsőségeinek a keresztények az „első számú ellenségek” a Közel-Kelet, Közép-Ázsia vagy a szubszaharai Afrika némely országában, de a kommunista, posztkommunista rezsimok is napi veszélyt jelentenek, ahogy ez Közép-Amerikában vagy Észak-Koreában látható. Az ilyen típusú támadások az elmúlt évtizedekben – különösen az ezredfordulót követően – drámaian felerősödtek. A Közel-Keleten őslakos keresztény közösségek tűntek el: a teljes helyi lakosságra vetített számarányuk 20 százalékról 4 százalékra esett vissza. Nigériában, Szudánban vagy Szomáliában is napi szintűek az atrocitások. Nehéz az eseményeket kizárólag az adatok tükrében szemlélni, a halálesetek száma olykor méltatlan vitákra ad okot. Felmerülhet, hogy az egyházak, vallásos szervezetek sem teljesen elfogulatlanok e kérdésben. Az összkép azonban mára ennél lényegesen egységesebb: médiumok, újságírók, civil szervezetek, egyetemek, független kutatóműhelyek és a terepen dolgozó szakemberek felméréseire és beszámolóira támaszkodva széles az egyetértés az említett állítás létjogosultságára vonatkozóan – ahogyan ezt az ENSZ év eleji „globális szolidaritásra” való felhívásában is kifejezésre juttatta.

Az együttélés felé

Napjainkban egymástól elszigetelten élni szinte lehetetlen. Az együttélés gyakran elkerülhetetlen sorsszerűség, amely arra készteti a feleket, hogy szüntelenül keressék a másikkal való közösség vállalásának lehetőségét. Ez a feladat még azokban az országokban sem könnyű, ahol viszonylag homogén a lakosság nyelvi, vallási, etnikai és kulturális összetétele, nem beszélve azokról a területekről, ahol a nagy válások egyre erősebben ajánlják saját magukat a nemzeti identitás újrafogalmazásához. Elgondolkodtató, hogy a feszültség ezekben az esetekben éppen abból ered, ami békére és párbeszédre kelene ösztönözzön.

A történelem nem kínál kész recepteket a népek közötti „társbérlet” rendezésére. Szabadság, egyenlőség, együttélés – lehetne az új jelmondat. A szubszaharai Afrika heterogén lakosságú országaiban ez különösen nehéz: gondoljunk csak a gazdag etnikai összetételű Kenyára, ahol közel egytucat jelentős etnikai csoport feszül egymásnak. Hogyan lehet mégis egymás mellett élni? Különösen akkor, amikor néhány ember is képes destabilizálni egy országot, miként az Dél-Szudánban vagy akár Ruandában látható?

A válasz bizonyára minden nép esetében eltérő. Az afrikai országok közül többen a szemünk előtt élik át, rajzolják újra jelenkori történelmüket. Számukra a jövőt építő, békés párbeszéd gyakorlása olyan kihívás, amelyhez minden támogatásra szükségük van, hogy megvalósulhasson az együttélés civilizációja. ☺

Hogyan lehet mégis egymás mellett élni? Különösen akkor, amikor néhány ember is képes destabilizálni egy országot, miként az Dél-Szudánban vagy akár Ruandában látható?

FÉRJEIKET A KIÚJULÓ HARCOK KÖVETKEZTÉBEN VESZÍTETTÉK EL
Szudáni asszonyok várnak élelemre a déli országrészben létesített ENSZ-menekülttáborban, Mingkamanban

ÚTJUK ÉS JÖVŐJÜK BELÁTHATATLAN...

Fiatal lány és gyermeke igyekszik gyalogosan – valahova. Háború, üldöztetés és éhezés elől menekülnek egy jobb jövő reményében

⊕ SZÖVEG: VOJNITS ANDRÁS

BAJBAN AZ ERDŐ! ÓNOS ESŐ A BÖRZSÖNYBEN

2014. december elseje, csillog a mindent beborító jégpáncél. A meteorológiai tél első napján az időjárás az egyik legveszélyesebb „fegyverét” veszi elő arsenáljából. Sok mindennel szemben – legalább is elvben – tudunk védekezni, de az ónos eső nem tartozik ezek közé. Ezúttal is a víz az úr, még szilárd halmazállapotában is.

Azt nem tudjuk, hogy idén megismétlődik-e az ónos eső pusztítása – de a következmények összefoglalására már megérett az idő...

VÉDETT ERDŐK VÉDTELENÜL

Az ónos eső nem kímélte a természetvédelmi oltalom alatt álló tájakat sem, sőt mintha egyenesen „utazott volna” rájuk

... a legtöbb európai nyelvben „fagyott”, „darás” vagy „túlhűtött esőnek” nevezik.

Meglehet, az utóbbiak szakszerűbbek, de nyomába se eredhetnek nyelvünk képi megjelenítő erejének.

A csapadék ráfagyott a fákra, melyek a jég súlya alatt kettéroppantak, kidőltek, ágaik leszakadtak. Letépték a villanyvezetékeket, a Budai- és a Visegrádi-hegységben, a Pilisben, a Gödöllői-dombság és a Tápió-vidék térségében áramkimaradásokat okozva. Katasztrófahelyzet alakult ki a budai XII. kerületben és a Dobogókőn, utóbbit valóságosan karanténba zárta a jegesedés. Kritikus állapotok uralkodtak a Mátrában és még inkább a Börzsönyben is. Az ónos eső néhány napig tartott, a veszélyhelyzet felszámolása heteket, a kárelhárítás hónapokat vett – és vesz – igénybe. És évekig, évtizedekig is eltart, míg az egykori erdő helyén ismét „igazi” erdő lesz. Kérdés, hogy milyen?

Ónos légtünemény

Az első magyar nevű meteorológiai tankönyv, Bede Ákos 1847-ben Kolozsvárott megjelentetett *Légtüneménytana* is használja az ónos vagy ólmos eső kifejezést. Ugyanezt a legtöbb európai nyelvben „fagyott”, „darás” vagy „túlhűtött esőnek” nevezik. Meglehet, az utóbbiak szakszerűbbek, de nyomába se eredhetnek nyelvünk képi megjelenítő erejének. Az ón, ólmos finnugor eredetű, feltehetően az ősi onu, olnu szavakból származik. Az ón első írásos emléke 1138-ból való. Az ólom jóval későbbi, csak 1490-től bukkan fel oklevelekben, és a kettő jelentése a 19. században válik el egymástól. Attól kezdve az ólom az ún. fekete ónt, az ón a fehér ónt jelentette. Meteorológiai kronológiája éppen fordított: régebben inkább az ólmos, újabban az ónos eső kifejezés dívott/dívik. Mindkét elnevezés a fagyott eső és a fémbevonat három lényeges tulajdonságára utal: a felületek befuttatására, a bevonat színére és nagy súlyára.

Téli időjárási helyzetben gyakran előfordul, hogy egy alsó és egy felső, hideg légréteg közé enyhébb, fagyponthoz közeli hőmérsékletű „párna” ékelődik. A magasban hókristály keletkezik, mely lejjebb, a melegebb rétegben megolvad, és esőcseppként folytatja útját. Az alsó, hideg légrétegbe érkezve vagy megfagy, és jégdaraként éri el a felszínt, vagy ha erre nincs elég ideje, ónos eső keletkezik. Ez túlhűlt víz, mely ugyan folyékony halmazállapotú, de hőmérséklete 0 Celsius-fok alatti. Szilárd halmazállapotúvá a földre éréskor válik, és a jegesedés gyakran olyan gyorsan zajlik, hogy szétterülni sincs ideje, ezért nem vízszintes, hanem domború jégfelületek keletkeznek.

A Kárpát-medence kedvez az ónos eső kialakulásának, tehát egyáltalán nem ritka természeti jelenségről van szó, de a jegesedés ritkán olyan mértékű és kiterjedésű, mint a tavalyi kora télen volt.

Jégtörés a Börzsönyben

A jégtörés országos kiterjedése 50 000 hektárra volt tehető, ebből 30 000 hektár súlyos károkat szenvedett. Az Ipoly Erdő Zrt. kezelésében álló, és túlnyomórészt a Duna–Ipoly Nemzeti Park részét képező börzsönyi erdők 15 000 hektárja károsodott, 4500 hektár súlyosan. Mintegy 100 000 m³ fáról van szó, ami tekintetbe véve, hogy egy család átlagos évi tüzelőanyag-szükséglete 8–10 m³, 10 000 otthon tüzelője. A kár-elhárításban dolgozó erdészetek arra törekednek, hogy a fakivétel a korábban tervezett kitermelést összességében ne lépje túl. Ennek érdekében egyes betervezett vágások elmaradnak, és más – a jégtörés által érintett – helyszínek lépnek a helyükre. Mindezt azonban megelőzte a közvetlen életveszély elhárítása – bármikor kidőlő fák, leszakadó ágak – és az utak felszabadítása, beleértve a jelzett gyalogösvényeket is. Utóbbiak néhány szakaszát át is kellett helyezni. A vadetetőket, vadász- és kulcsosházak közül többet még tavasszal sem volt könnyű megközelíteni.

A legtöbb kár a Kemencei Erdészetet és a Diósjenői Erdészetet érte – csak Kemence egyik kerületében (királyházi erdészkerület) 1600 hektáron mintegy 50 000 m³ faanyag károsodott. A 15–20 éves fák földig hajoltak, a már vastagabb és kevésbé rugalmas, 25–30 évesek javarészt törtek, ezek menthetetlenek. Leszakadtak az idős, nagy fák oldalsó ágai, és sok volt a koronatorés, a csúcs-

A legtöbb kár a Kemencei Erdészetet és a Diósjenői Erdészetet érte – csak Kemence egyik kerületében (királyházi erdészkerület) 1600 hektáron mintegy 50 000 m³ faanyag károsodott.

KERETBE FOGLALVA
A jégpáncél kiemelte környezetükből a kora tél ékességeit, az őszi leveleket és terméseket

FOTÓ: KRIZA GYÖRGY

FOTÓ: KRIZA GYÖRGY

FOTÓ: KRIZA GYÖRGY

FOTÓ: KRIZA GYÖRGY

GEOMETRIKUS FORMÁK

**A túlhűlt fémekre
különösen vastag
jégréteg rakódott,
absztrakt
szoborköltemények
keletkeztek**

ágak letörése is, bár ez talán inkább a Duna túlsópartján volt jellemző. Ezt kiheverik a fák, bár lombfakadás előtt horrorlátvány a megannyi égnék meredő, fehér ágcsont – mintha szalonnasütésre készülődő óriások faragták volna őket.

A „leglátványosabb” és egyben a legelkeserítőbb a szálfák kidőlése. A hatalmas fatörzsek gyökérlabdával együtt fordultak ki a földből. Vannak hegyoldalak, ahol majdnem minden fa elfeküdt. Mint a Nagy-Mána-bércen és a Dobó-bércen is megfigyelhető, a gerincek mentén állva maradtak a fák, míg alattuk a hegyoldalban kidőltek.

Az erdészeti munkák jó része – persze pl. az ültetést nem számítva – hagyományosan a téli hónapokra esik, de a szükség törvényt bont, és a munkálatok ezúttal átnyúltak a vegetációs időszakra is.

FOTÓ: LENGFEL LÁSZLÓ

Sosem volt katasztrófa?

Még magasról nézvést megvolna az erdő – erre gondolhat, aki az új csóványosi kilátóról körbenéz. A frissen letarolt hegyoldalak a völgyek árnyékába rejtőznek, amit látunk, azok korábbi természetes felújító vágások eredményei. A légi felvételek persze kimutatják a friss sebhelyeket. Hasonló volt már, és valószínűleg lesz is, mégpedig egyre gyakrabban, legfeljebb nem ekkora kiterjedésben – állítják a kutatók.

Az Erdészeti Kutató Intézet Erdővédelmi osztálya az 1960-as évek óta gyűjti és dolgozza fel az idevonatkozó adatokat. Miután a közelmúltban az eddigi legnagyobb gyapjaslepke-tömegszaporodás – és egyben biotikus kártétel – össze-

KIRÁLYHÁZA FELÉ...

Még az aszfaltozott erdészeti utak is napokig életveszélyesek voltak

LISTAVEZETŐ ABIOTIKUS ERDŐKÁROK	ÁTLAG (ha)	MAXIMUM (ha, év)
Aszálykár	6423	45 552 (1993)
Kései fagy fiatalosban	3632	31 159 (2007)
Szélöntés, széltörés	1540	9 144 (1999)

A KORÁBBI 50 ÉV TÉLI ERDŐKÁRAI	ÁTLAG (ha)	MAXIMUM (ha, év)
Jégekár	711	7 545 (1966)
Zúzmará	239	2 498 (1966)
Hőtörés	2801	19 984 (2000)

2014. DECEMBERI JÉGTÖRÉS	50 000 (ha)	SÚLYOSAN KÁROSODOTT	30 000 (ha)
---------------------------------	--------------------	----------------------------	--------------------

FOTÓ: VOJNITS ANDRÁS

TIZENEGY ÉVVEL EZELŐTT

**A Magas-Tátra
déli oldalán
2004. november 9-én
végsősöprő orkán
főleg a nem őshonos
lucfenyveseket
pusztította el**

omlott, várható a nem biológiai okokra visszavezethető, abiotikus erdőkárok szokatlan gyakorisága és erőssége. Az sem meglepő, hogy e kárformák egymásra mintegy rájátszanak, erősítik vagy kiegészítik egymást. Egy ideig a 2007. esztendő viselhetette a kétes értékű „az abiotikus erdőkárok éve” címet. Ekkor több mint 60 000 hektár károsodott, ebből az aszály 21 326, a fiatalosokat sújtó kései fagy 31 159 hektárt érintett. A „téli bajok” közül hótörést 88, zúzmara okozta kárt 124 hektáron észleltek, míg téli jégkár egyáltalán nem volt. Mindehhez képest a tavalyi jégtörés 50 000 hektáros kiterjedése valóban több a soknál. Az előző évtized végére a szokatlanul erős, tornádószerű szelek megjelenése is szinte megszokottá vált, többek közt Budapest térségében, a Duna-Ípoly Nemzeti Park területén és a Mátrában. Ha ezek rombolása nem is érte el az emlékezetes magas-tátrai szélviharok „eredményességét”, egyes helyeken a kép már-már a Tátára emlékeztetett. A széltörés és széldöntés rekordere a 2010-es esztendő.

Az 1961 és 2009 között eltelt majd' fél évszázad is azt mutatja, hogy eddig nem a tél – és különösen nem a jégkár – okozta a legnagyobb károkat. Már csak azért sem, mert a régi, „durva” erdőgazdálkodás eredményeképpen a most károsodott területeknél nagyobb tarvágások keletkeztek, és idővel ezek is beerdősültek. Más kérdés, hogy az adott területeket jó gazdaként gondozó erdészek valóban tragédiaként élték meg az eseményeket, hiszen pár nap alatt évtizedek munkája veszett kárba. Mire a sebek begyógyulnak, egy másik erdészgeneráció lesz szolgálatban.

***Az 1961 és 2009 között
eltelt majd' fél évszázad is azt
mutatja, hogy eddig nem a tél
– és különösen nem a jégkár – okozta
a legnagyobb károkat.***

Természerszerű erdőgazdálkodás

A jégtörés és a többi abiotikus károsítás valóságos istencsapása, ellenük lehetetlen közvetlenül védekezni. A károk csökkentését célozza az ún. természetközeli erdőgazdálkodás. Ennek lényege a kis területeken (szálaszerű) zajló fahasználatok területének természetes úton való felújítása. Ezt folyamatos erdőborításnak nevezik, mivel az erdő talaja szinte állandó árnyalásban van. Az új erdőt a helyben levő öreg fákról lehullott magról, vagy a gyökerekből növő sarjakkól nevelik. Ily módon megőrzik, illetve továbbadják azt a genetikai információt, mely többek között rugalmasabb ágak kialakulásához, jobb regenerálódóképességhez vezet, és eddig is segítette a korábbi fák túlélését, és kevésbé sérül a beavatkozás után az erdei életközösség. A felnövekvő fiatal fák fölül az öregeket fokozatosan, mintegy lépésről lépésre távolítják el (vágják ki), így ezek sokáig védelmet nyújtanak.

Nagy szerencse – vagy inkább a Természet előrelátása? –, hogy a Börzsönyben az utóbbi két évben páratlanul gazdag volt a bükkmakktermés. Most aztán megmutathatják a faivadékok, mire képesek!

A tapasztalat azt is bizonyítja, hogy a vegyes állományú erdők ellenállóbbak, ezért lehetőség szerint igyekeznek megőrizni az eredeti fafajösszetételt, s nem törekednek mindenütt monokultúrák kialakítására. Ez nem jelenti azt, hogy az erdésznek sehol se kellene „belenyúlania” a természetes versenybe. Azt ugyanis a kőris- és más elegyfák nyernék, amelyeknek a csemetéi gyorsabban nőnek, mint a bükkéi, s így visszaszorulanának a gyönyörű magas és alacsony középhegységi jellegű (montán és szubmontán) bükkösök. De azt se felejtjük, hogy a kőris, a kecskefűz, a rezgőnyár és a többiek, melyek régen a mindent eláruló „gyomfa” titulust viselték, rengeteg állat kizárólagos élőhelyei és táplálékai! Indokolt lehet kordában tartani őket, de ki-gyomlálni nem. Örömteli, hogy egyre több helyen alkalmazzák már az előbb említett – bár kétségtelenül költség- és időigényes és nagyobb figyelmet megkívánó – gyakorlatot, ahol a folyamatos erdőborítás miatt egyszerre kisebb erdőrészeket vágják ki, és a teljes terület felújítására forgószínpadszerűen, 40-60 év alatt kerül sor.

A munkálatokat, különösen egy ilyen súlyos és nagy kiterjedésű természeti csapás után, mint a tavalyi ónos eső, nehézgépek valóságos armádiájával végzik, de néhány helyen, főleg hegyoldalokban, a lovak is színre léptek. Közreműködésük kíméli az erdőt, nem döngölik földbe az újulatot, és nyomukban nem keletkeznek fél méter mély keréknyomok.

FOTÓ: VOJNITS ANDRÁS

Változó állatvilág

A folyamatos emberi jelenlét zavarja a nagy testű és óvatos madarakat: a fekete gólya és a ragadozók elhagyhatják fészkeiket, és máshová települhetnek.

Jégtörés természetszerűleg télen fordul elő, ennek is köszönhető, hogy maga az esemény kevéssé zavarja meg az állatvilágot – kevésbé, mint – mondjuk – egy komoly kora nyári széldöntés. Azt megfigyelhettük, hogy a leginkább érintett erdőkben a vadcsapások más irányt vettek, egyébként a gímszarvasok, a vaddisznók és a többiek látszólag zavartalanul élték megszokott életüket.

Más a helyzet a kármentéssel, az erdő „rendbe rakásával”. Rövid távon nem is annyira a hagyományos értelemben vett favágás hasít bele igazán az erdő szövetébe, hanem a megközelítés és a szállítás. A nehéz járművek, amellet, hogy önmagukban is környezetszennyezők, feltúrják a tél végén amúgy is vízzel átitatott, képlékeny földet. Az erózióknak különben is fokozottan kitétt, érzékeny erdőtalajnak el kell viselnie a gépek taposását és a fák vonszolását. (Illetve dehogy is viseli el: számtalan mikroélelőhely megy tönkre.) Gázlók keresztezik a völgyeket, amelyeken szüntelenül járnak a gépek, a korábban tiszta vizű patakok sárgásbarnák a hordaléktól. Kérdés, mit szól ehhez a kövi rák, a szalamandra és a többiek?

A folyamatos emberi jelenlét zavarja a nagy testű és óvatos madarakat: a fekete gólya és a ragadozók elhagyhatják fészkeiket, és máshová települhetnek. Másrészt a kialakuló bozótos fiatalosok jó rejtékhelyet nyújtanak sok állatnak, köztük a Börzsönyben az elmúlt években megtelepedett hiúznak, és ilyen élőhelyen akár a Szlovákiából esetlegesen áttévedő barnamedve is inkább otthon érezheti magát. A gerinctelenfauna pedig jóval sokszínűbb lesz a mozaikos élőhelyeken, mint annak előtte – bár tagadhatatlan, hogy egyes fajok eltűnhetnek, vagy átmenetileg visszaszorulhatnak.

FOTÓ: VOJNITS ANDRÁS

MINT MEGANNYI SÍRHALOM

A hegyoldalokban a sekély talajból a szálfák földlabdástul dőltek ki

JÁRHATATLAN ÖSVÉNYEK

Sok turistautat lezártak vagy áthelyeztek. A távol eső völgyfőkben még ma sem tanácsos barangolni

FOTÓ: VOJNITS ANDRÁS

A holtfa dicsérete

Az ideálisnak gondolt erdőkép hosszú ideig szinte kizárólag a faállományt, azaz a fák összességét foglalta magában. A fáktól elvártuk – és sokan még ma is elvárják –, hogy magasak, vastagok és egyenesek, „szálfák” legyenek, a lehető leggyorsabban növekedjenek, és jó minőségű – jól eladható – faanyagot szolgáltatassanak. A holtfának nemcsak hogy nem tulajdonítottak jelentőséget, hanem felesleges hulladéknak, sőt veszélyforrásnak, fertőzések fészkeinek tekintették. Arról nem is beszélve, hogy ráadásul – úgymond – „csúnya”. Szakmai elvárás volt a „száradék” sürgős eltávolítása. Sokan elmaradt bevételként, pénzügyi veszteségként tekintenek az erdőben hagyott holtfára. Ez a szemlélet el is fogadható a kifejezetten faanyagtermelés céljára létesített ültetvényekben, melyeknek elsődleges célja „fát gyártani”. Egy valódi erdő azonban nem ilyen. Még akkor sem, ha a „valódi” is sokféle lehet.

A holtfa érték, és akként is kell kezelnünk! Néhány szélsőséges esettől eltekintve nem veszélyforrás, hanem az erdő ellenálló képességének, immunrendszerének meghatározó alapköve, és számtalan védett, a kipusztulás által fenyegetett fajnak biztosít kizárólagos létfeltételeket, ezért megléte erdővédelmi és természetvédelmi érdek. Ezen túlmenően – bár az ízlések valóban különböznek – az esztétikus erdőhöz hozzátartoznak az elhalt tönkök, a földön heverő mohás, gombalepte, ezernyi élőlénytől át- és átluggatott fatörzsek, a lábon álló, idős holtfák. Egy vihar- vagy jégkár után természetesen nem szükséges az összes holtfát hátrahagyni, jelentős része kitermelhető és elszállítható. Fontos azonban tudni, hogy a vágástéri hulladék hát-

... az erdő ellenálló képességének, immunrendszerének meghatározó alapköve, és számtalan védett, a kipusztulás által fenyegetett fajnak biztosít kizárólagos létfeltételeket, ezért megléte erdővédelmi és természetvédelmi érdek.

TISZTA VIZŰ PATAKOK?

Nehézségek járnak a patak völgyeket, károsítva az értékes vizes élőhelyeket (balra)

ÉLŐ LÓERŐ

Különösen nehéz terepen környezetkímélőbb a lóvontatás

FOTÓ: VONITS ANDRÁS

rahagyása nem elegendő, földön fekvő, vastag fának és magas facsonknak is kell maradnia a területen. Alapvető a változatos megjelenési formák jelenléte is: a sok vékony holtfa nem helyettesíti a néhány vastagot, a földön fekvő az álló törzset, a friss a korhadtat. Az elpusztult bükk sem váltja ki az elhalt gyertyánt, a tölgy a fenyőt: mindnek megvan a maga speciális, mással nem pótolható „küldetése”.

B

MINT
BUNION

HANWAG Alta Bunion GTX®

Ez a nagyon könnyű és kényelmes bakancs a Hanwag egyedülálló, bütykös lábhoz igazodó kaptafáján készült. Az Alta Bunion GTX® extra helyet biztosít a nagylábujj körül a legoptimálisabb illeszkedés és a fokozott kényelem érdekében. A bakancs strapabíró bőr felsőrészéhez egy vízálló és lélegző GORE-TEX® belés társul, míg a rugalmas és teljesen párnázott Vibram® talp segít csökkenteni a mérföldek után érzett fáradtságot.

A BAJOR TÚRACIPIÓGYÁRTÓK ABC-JE

WWW.HANWAG.DE

Beo-pa Vadászbolt, 1121 Budapest • Diana Vadászbolt, 1077 Budapest • Grube, 2030 Érd • Hargitajagd Vadászbolt, 6800 Hódmezővásárhely • Jagdrevier Vadászbolt, 9200 Mosonmagyaróvár • Monarchia Vadászbolt, 9700 Szombathely • Mormota Túrabort, 3530 Miskolc • Mountex Váci út, 1134 Budapest • Mountex Ferenc krt, 1092 Budapest • Mountex Budaörs, 2040 Budaörs • Multinavigator.hu, 1134 Budapest • Nomád Budapest, 1066 Budapest • Nomád Miskolc, 3525 Miskolc • Nomád Székesfehérvár, 8000 Székesfehérvár • Overland Basecamp, 1065 Budapest • Frána Túrabort, 3300 Eger • RP Outdoor Túrabort, 9025 Győr • Szerdahelyi Vadászbolt, 6500 Baja • Trekland Nyíregyháza, 4400 Nyíregyháza • Trekland Debrecen, 4025 Debrecen • Trexpert Buda, 1114 Budapest

FOTÓ: VOJNITS ANDRÁS

A „katasztrófa” hozadéka

Cinikusan akár azt is mondhatnánk, nem csekély a hozadék – úgy 100 000 m³ fa –, amit természetesen más területekről meg kell „spórolni”. De sem az erdészek, sem az erdőjárók nem ilyen fára vágytak! Mégis beszélhetünk haszonról: megmozdult a társadalom, megszólalt a köztársasági elnök, a közszolgálati televízió egy egész napot szentelt az erdőnek, és nem akadt médium, mely ne foglalkozott volna vele – ez ne lenne hasznos? Megannyi nézet összecsapott, sokféle vélemény hangzott el, rengeteg mindent megtudhattunk az erdőről, de az is kiderült, a „városi ember” még mindig nagyon nincs képben – voltak, akik az erdők szózását hiányolták... Mások a távolból azon háborogtak, hogy a civilek jó szándékú segítségét az erdészetek csak korlátozottan veszik igénybe. A helyszínen aztán láthatták, hogy szakképzettséget kívánó, nehéz és veszélyes munkáról van szó. De mindenképpen szorosabb kapcsolat alakult ki az erdészetek és az „emberek”, túrázók és nemtúrázók között...

A károsodott erdők mostani „rendbe rakása” alkalom az elkövetkező évek, évtizedek természetközeli erdőségeinek kialakítására. Az erdő hármass szerepének – rekreáció, természetvédelem és gazdasági haszon – újragondolása sem lenne felesleges, és azt is el kell döntenünk, milyen erdőt szeretnénk. Azzal persze számot kell vetnünk, hogy egy ilyen mértékű ónos eső, illetve az azt követő erdészeti munkálatok átformálják a hegység arculatát. A Börzsönyben, amelyet úgy tartottunk számon, mint leginkább erdővel borított tájaink egyikét, teret nyer a mozaikosság. De idővel ez is változni fog, és unokáink már olyan erdőben fognak járni, mint mi 2014 decemberéig. Vagy legalábbis hasonlóban... ⊕

A HOSSZÜBÉRC ÖT ÉV MÚLTÁN

A Foltán-kereszt és a Csóványos között a Börzsöny egyik legszebb részét tarolta le 2010. május 16–17-én a szélvihar

Mégis beszélhetünk haszonról: megmozdult a társadalom, megszólalt a köztársasági elnök, a közszolgálati televízió egy egész napot szentelt az erdőnek, és nem akadt médium, mely ne foglalkozott volna vele – ez ne lenne hasznos?

A szerző köszönetet mond az Ipoly Erdő Zrt., a Duna–Ipoly Nemzeti Park és az Erdészeti Tudományos Intézet munkatársainak, barátainak az általuk nyújtott segítségért, de megjegyzi, hogy a cikkben leírtak nem feltétlenül egyeznek a véleményükkel.

Greenland No. 1 Special Edition ♂

EGY OUTDOOR KLASSZIKUS

Egy igazán klasszikus *Fjällräven* túrakabát, amelynek szabását még az alapító *Åke Nordin* alkotta 1968-ban, amikor először tervezett hegyi túrautakra kabátot. Az eredetileg hegymászóknak szánt kabát kapucnival és két mellzsebbel készült, amelyek könnyen hozzáférhetőek akkor is, ha hámat vagy hátizságot viselünk derékkevederrel. Anyaga környezetbarát *G-1000 Eco*, így a *Greenland No. 1* kabát a legtöbb időjárási körülmény között kiváló választás! Az új, limitált kollekciónak darabjai kontrasztos színekkel és bőrből készült részletekkel kerülnek forgalomba.

Vakszold a G-1000 ruháidat!

A *Greenland Wax* segítségével különféle időjárási körülményekhez adaptálhatod 0-1000 ruháidat. Minél több vakszot viszel fel, annál jobb lesz a ruhadarab vízállósága és vízlepergető képessége. A vaksz ezenfelül a ruhanemű tartósságát és élettartalmát is növeli. Melegebb időben a vaksz könnyen kimosható, hogy egy még jobban szellőző ruhát kapj.

Vigyél fel egyenesen egy vékony réteg *Greenland Wax* a szövetre. Hordj fel több réteget a vállak és a térdék területeire.

Egy hajszárító, vasaló vagy egy tábori főző segítségével olvassd be a vakszot a szövetbe. A vaksz 40 fokon kimosható.

Kattints a QR-kódra, hogy még többet megtudj a vakszolásról!

**FJÄLL
RAVEN**

www.fjallraven.hu

FENT, AZ EGEKBEN
6400 méteren már
lassított felvételek
vagyunk. Csak
a pulzusunk és
a légzésszámunk
pörög fel

⊕ SZÖVEG: TÓSOKI ERNŐ

LÉLEGZET-VISSZAFOJTÓ MAGASSÁGBAN

MÉLY LEVEGŐ A – MAJDNEM – SEMMIBŐL

Vajon van-e valaki, aki még sosem próbálta, meddig képes visszatartani a lélegzetét? Valószínűleg kevés ilyen ember akad. Az elért eredmények, a próbálkozók által átélt élmények persze eltérőek, hiszen más és más adottságokkal rendelkezünk, és különböző szintű érdeklődést mutatunk a téma iránt. Kétségtelen azonban, hogy az emberi szervezet ezen a téren is bebizonyította: sokkal többre képes, mint azt elsőre gondolnánk. A francia Stéphane Mifsud 2009 júniusában 11 perc 35 másodpercig(!) nem vett levegőt – a statikus levegő-visszatartás világrekordjaként

Vajon akad-e, aki ezt könnyed teljesítménynek tartaná? Nyilván nincs. Olyanok azonban léteznek, akik hisznek az ilyen kihívások nehezítésében, és bármikor

szíves örömet vonják el a próbálkozóktól minél nagyobb mértékben a szinte egyetlen elengedhetetlen kelléket, az oxigént. Kik ők? A magashegyi bűvárok.

Zihálva és köhögve

A magasság növekedésével egyre oxigénszegényebbé, végül az ember számára biológiailag halálöss, semmissé váló környezet szervezeti hatásainak tanulmányozása éppúgy folyamatos, mint a „semmi” filozófiai és fizikai fogalmának kutatása. Történtek már vizsgálatok a nagy magasságban végzett statikus és dinamikus levegő-visszatartás terén egyaránt, a téma azonban annyira szerteágazó, hogy még jó ideig biztosít lehetőséget új ismeretek, összefüggések felderítésére.

Mindenekelőtt: ne gondoljuk, hogy a felhők fölé emelkedve az egyetlen nehezítő tényező a tüdőnkbe jutó levegő csökkenő oxigénkoncentrációja (az oxigén aránya a légkörben közel 21 százalékos, azonban a csökkenő légnyomás miatt az oxigén légköri koncentrációja változik, és ezért érezzük egyre ritkábbnak a levegőt a tengerszinttől felfelé távolodva)! A kevesebb oxigén okozta stresszt szervezetünk azonnal a légzés ritmusának gyorsításával, valamint a pulzusszám növelésével igyekszik ellensúlyozni. A gyorsuló ritmus azonban egyúttal a légzés felületesebbé válását is jelenti.

Nagy magasságban a szapora légvétellel párosítva a hideg és száraz levegő súlyos problémák forrása lehet: a rendkívül erős inger nyomán akár bordatörést, izomszakadást is okozó, elhúzódo Khumbu-köhögés is kialakulhat. (Továbbá szá-

mos, a magashegyi környezet okozta kezdődő, így még többé-kevésbé tünetmentes légzőszervi megbetegedés is befolyásolhatja a magasság növekedésével amúgy is egyre rugalmatlanabbá váló tüdőnk teljesítményét.)

Teher alatt

Amennyiben valaki a hegyvidéki, hosszú lélegzet-visszatartás elérésére törekszik, az emelkedés során nem elhanyagolható szempont a terhelések és a pihenők aránya, valamint ezek intenzitása sem. A túlzott terhelés a szervezet idő előtti kimerülését, így mind a fizikális, mind a mentális teljesítőképesség nagymértékű csökkenését eredményezi. A túl mozgásszegény pihenőnapok viszont a tüdő mind több léghólyagocskájának inaktíválódását vonják maguk után, melyeket a továbbemelkedés során rendkívül nehéz ismét működésre bírni. A szél, a hideg, a monoton mozgás, a nem megfelelő táplálék-, illetve folyadékbevitel során elmeredő izmok és ízületek, a magasság növekedésével együtt járó koncentrációcsökkenés, a kellő regeneráció hiánya, vagy a választott akklimatizációs technika is mind-mind igen fontos befolyásoló tényező. De hogy ezek közül melyik mekkora súllyal esik a latba, és milyen kapcsolatban áll a többivel, olyan kérdéseket vet fel, amelyeket csak éles tesztekkel lehet megválaszolni. Ezúttal ilyen kérdéseket boncolgatni érkeztünk az Andokba.

MAGASSÁGKEDVELŐK

Néhány hétig nagyobb leépülés nélkül is elérhető az ember számára a 6000 m körüli magasság, ám az itteni tavakban jó otthonra lelnek az extrém körülményeket kifejezetten kedvelő baktériumok

Folyamatos teszttel a magasba

Induláskor még nem tudjuk pontosan, miként viselkedik majd az emelkedés során szélsőséges munkára kényszerített tüdők: 6100 méteres magasságig tervezzük a tesztelést, és bár mindketten voltunk már ilyen szinten – és ezen a helyszínen is –, de nem épp lélegzet-visszafojtást mérni. Színesíti a képet, hogy egyikünk korábban sosem végzett rendszeres levegő-visszatartási gyakorlatokat, másikunk azonban – már a felkészülés részeként – főként egy úgynevezett normobarikus hypoxiás tréninggel érte el a még nem túlzottan megerőltetőnek ítélt, 2 perces visszatartási időt.

Referenciaértékeink a Chile fővárosában, Santiagóban, 500 méteren mért, könnyen megjegyezhető adatok: előzetes gyakorlatok híján 1 perc, a tréning eredményeként a begyakorolt 2 perc. A Föld legmagasabb tűzhányója, az Ojos del Salado oldalára kapaszkodva a megcélzott, majd' 6 km-rel magasabb helyszínen azonban gyökeresen más kilátásokra kell számítanunk. Az elérhető oxigénkoncentráció azon a magasságon – még a sztenderd légnyomásnál magasabb értékek esetén is – mintegy 50 százalékkal kevesebb a tengerszinten rendelkezésre állónál!

Hogy a lehető legtöbb információt nyerjük szervezetünk aktuális működéséről, rendszeresen tervezett mérés- és megfigyeléssorozatot végzünk. A pulzus, az oxigénszaturáció (az artériás vér oxigéntelítettsége), a csúcsáramlás (a maximális erőlkiféjtéssel végzett kilégzés alatt létrehozott maximális levegőáramlás), a levegő-visszatartás mérése, légzési hangok

megfigyelése és a légnyomásmérés szerepel a paletán. Egy adott alkalommal a pulzoximéteres és csúcsáramlásmérős vizsgálatot a levegő-visszatartás mérése követi, majd ismét pulzoximéteres és csúcsáramlásmérős vizsgálatok következnek. Fonendoszkóppal igyekszünk kiszűrni az esetleges rendellenes tüdőhangokat, míg a sort minden esetben a légnyomás mérése zárja. És ami még nem elhanyagolható: a légzési inger késleltetését elősegítő tudatos eljárásokat végig mellőzzük. (Persze az sem mellékes, hogy mindezt újra és újra, rendszeresen ismételni egyre nagyobb magasságokban – a koncentrációs nehézségek, a fáradtság-kimerültség mellett – kifejezetten megerőltető.)

Hullámozó teljesítmény

Első akklimatizációs megállónkon, az Atacama-sivatag hegyi részén, a Puna-plató 3800 méteren elterülő szélén, a Santa Rosa-sóstonál kecses flaminók és sivatagi rókák között lélegzet-visszatartási értékeinket máris drasztikus, 50 százalékot meghaladó visszaesés jellemzi. Ennek alapvető oka persze az önmagában is jelentős szint és a gyors emelkedés – még akkor is, ha ezt autóval tettük meg néhány óra alatt. Az itteni akklimatizációs gyalogtúra után szerencsére javul az érték, ám szervezetünk teljesítménye a legtöbb paraméterében stagnál vagy épp romlik.

Ahogy haladunk az akklimatizációval, lépcsőzetesen egyre magasabbra kapaszkodunk, és a mérési helyszínek is sorban követik egymást: Laguna Verde 4300 m-en, Atacama-tábor 5200-on, aztán

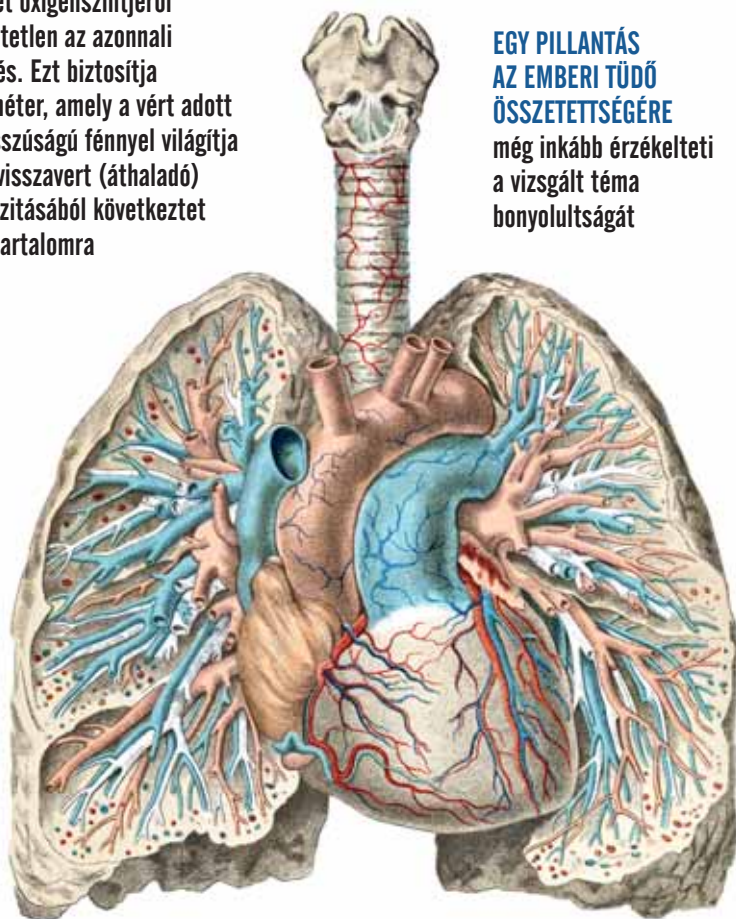

RUTINFELADATTÁ VÁLT

A szervezet oxigénszintjéről elengedhetetlen az azonnali visszajelzés. Ezt biztosítja a pulzoximéter, amely a vért adott hullámhosszúságú fényrel világítja meg és a visszavert (áthaladó) fény intenzitásából következtet az oxigéntartalomra

EGY PILLANTÁS AZ EMBERI TÜDŐ ÖSSZETETTSÉGÉRE

még inkább érzékelteti a vizsgált téma bonyolultságát

KIMERÜLTEN

6000 méteren a száraz és jég hideg levegő zihálva belélegzése súlyosan terheli légzőszervrendszerünket (balra lent)

NEM ÁTLAGOS TÚRAFELSZERELÉS

Balról jobbra: pulzoximéter (tokban), fonendoszkóp és csúcsáramlásmérő. A fonendoszkóp matt fekete színe nem véletlen, a fényes felületek csillogása – főleg magas hegyen – kifejezetten zavarhatja a felhasználókat

30 MÁSDPERC

**A legfelső levegő-visszatartás színhelyén,
valamivel 6000 méter fölött minden
oxigénmolekulára szükség van
– és fél perc alig kibírhatóan hosszú idő**

az utolsó, valamelyest épített és kis szerencsével még terepjárával is elérhető környezet: a Tejoslakókonténer 5800 méteres magasságban.

Minden soron következő állomásnál – nyilvánvalóan – az előzőhöz képest visszaeséseket tapasztalunk, azonban az adott szinten eltöltött idő eredményeként mért értékeink többsége javulni kezd. Ám az én légzőszervrendszerem kiinduláshoz viszonyított teljesítménye – arányait tekintve – nagyságrendekkel erősebben csökken, mint a levegő-visszatartás próbálgatásába „spontánul” belekezdő társamé. Ugyanakkor az én mért értékeim mutatják a valamivel nagyobb stabilitást.

A Tejos-tábornál aztán eljön az ideje, hogy az egyes hegymászók által oly kedvelt akklimatizációs taktikát választva – terepjárával – visszaereszkedjünk jóval alacsonyabbra, feltöltődni és elmélkedni a részeredményeken. Ezúttal az első, állandóan lakott településig (kb. 200 km távolságra), a 400 m-en fekvő, nyüzsgő bányászvárosig, Copiapóig, másfél napra.

MIELŐTT ELINDUL AZ ÓRA...

A levegő-visszatartás képességének hossza egyénenként változik, de időtartama megfelelő módszerekkel jelentősen növelhető. A tudományos alapokon nyugvó vagy éppen személyes tapasztalatokra épülő praktikák nagy bizonyossággal segítik elő a levegő sikeresebb visszatartását, szabadtüdősszerű merülésekkel ötvözve pedig a génjeinkben kódolt, ám 6 hónapos korunk környékén háttérbe szoruló természetes reflexeink felébresztését is.

A levegő hosszú ideig tüdőben tartásának alapvető szükséglete a nyugalom: a mozgás teljes mellőzése, az izmok ellazítása, a pulzusszám csökkentése, az elme erőltetett gondolatoktól mentes koncentrációja. Ez a relaxált állapot jelentősen mérsékli a test oxigénigényét. Elérése érdekében a meditáció éppoly gyakran alkalmazott eljárás, mint az arc hideg vízzel való lespriccelése vagy hideg vízbe hajtása, amely az emlősökre jellemző, úgynevezett bűvárreflex kiváltója. E válaszreakció hatására lelassul a szívverés, a vér pedig a test perifériájáról a szív és az agy felé irányul.

A légzési inger jelentkezésének késleltetése céljából előzetes légzőgyakorlatok alkalmazásával valamelyest átállítható az oxigén és a légzés fő szabályozógáza, a szén-dioxid szervezetben belüli egyensúlya. A levegő-visszatartás mérésénél az utolsó belégzés többnyire a tüdőkapacitás mind teljesebb kihasználására irányul, ám létezik olyan elmélet is, mely szerint a könnyebb ellazulás érdekében nem célszerű a végtelenségig fokozni a tüdőúri nyomást.

A végső visszazámlálás

A rövid pihenő végeztével visszakapaszkodva a 6000 méter körüli tengerszint feletti magasságra, pár mérési nap után ismét érdekes jelenséggel találkozunk. Társam tüdejének teljesítménye óriásit zuhan, míg az én tüdőm továbbra is egész kiszámíthatóan teljesít. Végül utolsó méréssorozatunkat többnapos, 6000 méter feletti tartózkodást követően, 6100 méteren végezzük. Ez itt már valódi próbatétel, és csak az én előzetesen felkészített, mindazonáltal végeláthatatlan Khumbu-köhögéstől gyötört tüdőmre vár.

Az Ojos del Salado csúcsától ereszkedő töreléklejtőn tesztelve, a levegő-visszatartási időm a kiindulási érték egynegyedére csökken. A lélegzet-visszafojtva töltött idő 30. másodperce biztosan az utolsó egyike, amikor még képes vagyok kontroll alatt tartani testem funkcióit: közben a külső világ lassan megmerevedik, a mármár elviselhetetlen, totális üritési kényszer pedig gyors összeomlással fenyeget. Így ezúttal nem tágtíjuk tovább határainkat, hanem az összegyűjtött

adatok birtokában a biztonságos visszatérést választjuk.

Kísérletünk elsősorban saját szervezetünk reakcióinak megfigyelésére irányult, eredményeink alapján általános érvényű törvényszerűségek megállapítása aligha lenne helyénvaló. Egyéni jellemzőink, edzettségünk, az akklimatizációval és a magashegyi tartózkodásra szánt idővel kapcsolatos elképzeléseink, a légzőszerveink terhelésével összefüggő stratégiánk is alapvető hatással van a kimenetelre. Ugyanígy a környezeti sajátosságok vagy éppen a levegő-visszatartást segítő eljárások használata vagy épp mellőzése is döntően befolyásolhatják a mért értékeket.

Egészen biztos, hogy a jövőben még sok hasonló tesztre lesz szükség ahhoz, hogy a rejtett összefüggések is feltáruljanak, és az ember végül magabiztosan használhassa majd ősi reflexeit akár a világ legnagyobb magasságban fekvő tavaiban is, amelyek medre itt mélyül az Andok kialudt tűzhányóin, 6000 m fölött. ⊕

EGZOTIKUS SÉTÁNAK ÍGÉRKEZIK
végighaladni az ártéri
tanösvényen, gátakhoz szokott
korunkban, bár a látvány
hagyományos dunai tájképet idéz

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: TAMÁSKA MÁTÉ

VÁC TÁVOLODÓ DUNA-PARTJA

„A dunai panoráma e környéken, bárhonnan nézzük is, szép. Innen nézve azonban van többlet is benne. S ez a többlet éppen az, hogy városból látjuk, kiépített sétányról, szép vasrács mögül, fasorok fái közül.” Dercsényi Dezső és Granasztói Pál, a hazai műemlékvédelem két klasszikus szerzője vetette papírra e sorokat az 1950-es évek legvégén. Noha egy folyam életében hatvan-hetven év nem sok idő, Vácott szembeötlő a változás...

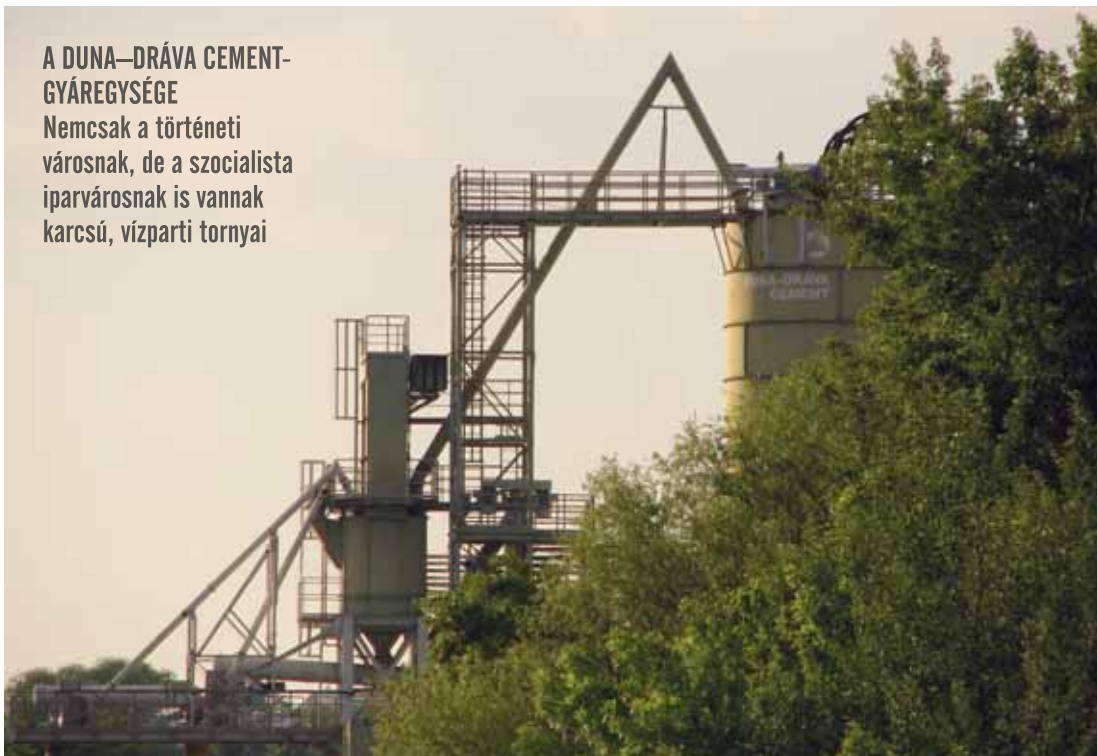
Korzózó nagyszüleink alkonyattájt egy sokkal szélesebb aranyhídban gyönyörködhetek. Másfajta hidat azonban ma sem látni, holott már a századfordulós levelezőlapokra is szívesen ráfestettek egy-egy karcsú vasszerkezetet, amely a történeti patinájú püspöki székhelyet lett volna hivatva modern révvárossá emelni. Azóta sok víz lefolyt a Dunán, és úgy tűnik, a komp elválaszthatatlan Vác megejtően szép tájképetől.

Cementváros

Vác nyugalmán nem fog az idő, pedig iparvárosról van szó, nem is akármilyenről. A kisiskolások is tudják, hogy Pestről ide futott be Magyarország első gőzvasútja 1846-ban. Az idősek pedig emlékezhetnek a cementgyár szürke porára, amely novemberi reggeleken rászállt a KGST-színes autókra és a cseréppiros háztetőkre, még borúsabbá téve az amúgy sem vidám hónapot. A cementgyár gyomrában tűnt el a Naszály egy része, amely Budapestig látszó félbevágottságával az ipari táj tankönyvbe illő illusztrációja – mint ahogyan a nyolcvanas évek környezetvédelmi éb-

A DUNA–DRÁVA CEMENT- GYÁREGYSÉGE

Nemcsak a történeti
városnak, de a szocialista
iparvárosnak is vannak
karcsú, vízparti tornyai

redésének is Vác volt az egyik színhelye, miután a Chinoín-gyár helytelenül kezelt veszélyes hulladéka bemosódott a talajvízbe. Így aztán hiába volt a számtalan műemlék, a megkapó panoráma, a Duna-kanyarba igyekvő, tömött kirándulónatok csak Verőcétől kezdtek kiürülni.

Egy másik, tartósabb népmozgás is elkerülte a várost. A Budapestről körkörösen szétterülő szuburbanizáció – mint a por a metropolisz körül – valahol Sződ környékén rakta le utolsó, nagy családi házas telepeit, holott a késő kilencvenes évek országos napilapokat megjárt fejlesztési tervei szerint a posztipari korszakába lépő Vácra kerültek volna a környék talán legszebb építési telkei. Helyette kényelmesen járható ártéri tanösvény készült, paradicsoma a természetjáróknak, de réme a közgazdászoknak. A pallók ügyesen kanyarognak az ártér felett, míg nem egy tószzerű holtágig nem érnek. Amint mondani szokták, a csönd itt már beszélni kezd. A fák, békák és madarak hangja összeolvad, zöldes hanghátteré válik, mintha nem is egy városban, hanem valahol az ős-Duna mentén járnánk.

*A cementgyár gyomrában tűnt el
a Naszály egy része,
amely Budapestig látszó
félbevágottságával az ipari táj
tankönyvbe illő illusztrációja.*

A vándorló folyó

A tanösvény helyén, akárcsak a váci Püspökváros teljes Duna-partján, fél évszázaddal ezelőtt még a Duna hömpölygött. A 20. század hatvanas éveiben az akkor már erősen iszaposodó, szeméttel és építési hulladékkal teli öblöt feltöltötték. A híres váci sétatér, amelynek vasrácsait a Parlament előtt hozatták át, azóta csendes mellékutcává egyszerűsödött. A padok naphosszat üresen ásítóznak, az ide futó lépcsősorok

A SZÉKESEGYHÁZ

„... pompája az előtte elhaladó országútnak, a Dunának s még inkább a távlatoknak, a külvilágnak szólt.”

FOTÓZNI VALÓ LÁTVÁNYOSSÁG A FELBUKKANÁSUK,

annyira megfogytakoztak mára a ladikosok is. Pedig a 18–19. században százával indultak hajók a pesti hetipiacokra

***Fenn, a régi korzón a nagymamák
és az ő nagymamáik udvaroltattak
maguknak, napernyőjüket forgatták,
francia szavakkal példálóztak,
cigányzenére vert a szívük.
Az unokák telefonjaikat forgatják,
szelfiznek, és távoli országok
távoli letöltési opcióiért vannak oda.***

**„A DUNAI
PANORÁMA
E KÖRNYÉKEN,
BÁRHONNAN
NÉZZÜK IS, SZÉP.”
Itt épp a Vác
és Verőce közötti
Fenyés-hegyről
nyugat felé
tekintve**

és utak tanácstalanul megtorpannak. A székesegyház és a folyam közti utca sem kivétel ez alól. Pedig Isidore Canevale, aki Migazzi Krisztof püspök megbízásából az 1760-as években megtervezte az épületet, tudatosan számolt a közeli part hatásával: „... a főhomlokzat pompája az előtte elhaladó országútnak, a Dunának s még inkább a távlatoknak, a külvilágnak szólt, magának a városnak már csak az oldalsó, hátsó csupasz tömegek jutottak” – írta a bevezetőben már idézett építész szerzőpáros. A székesegyház körül a dunai kijárat az egyetlen pont, ahol a feszes, szinte katonás térfalak fel-

oldódnak, utat engedve a szemnek a környező táj felé.

Igaz, manapság a Duna már alig érzékelhető. A parti pavilon sem parti többé, inkább egy ivókútra emlékeztet. Tényleg szoktak benne inni, főként esős napokon, legkevésbé persze gyógyvizet... A partnak ez a szakasza délutántól fiatalokkal telik meg, akik csapatokba verődve mindenféle kiálló tárgyon megtelepednek, legyen az pad, lépcső vagy egy ottfelejtett nagyobb kődarab. Fenn, a régi korzón a nagymamák és az ő nagymamáik udvaroltattak maguknak, napernyőjüket forgatták, francia szavakkal példálóztak, cigányzenére vert a szívük. Az unokák telefonjaikat forgatják, szelfiznek, és távoli országok távoli letöltési opcióiért vannak oda.

Persze nézhetnek egyszerűen a Dunát is. Sőt, a feltöltött partról visszatekinhetnek a püspöki város tornyaira is. Ebben a látványban régen csak a hajósok és a ladikosok gyönyörködhettek, esetleg a vízimolnárok. A 19. századi iparosításig 30-40 hajó őrlötte a gabonát, hajóhíd vezetett át a túlpartra, százával indultak a Felvidék termékeivel megrakott hajók a pesti hetipiacokra.

Nem volt könnyű dolga a hajósoknak, mert Vácnál a Duna évszázadok óta kelet felé vándorol, zátonyokat építve a város elé. A folyó mozgása miatt az átkelőhelyek is változtatták helyüket. Az első középkori rév még a ferences rendház előtt lehetett, a mai komptól több száz méterrel délebbre.

Az Est. utca

A Fő tér – helyi nyelven Márcitzenöt – és a komp közötti Esterházy utca olyan rövid, hogy néhány térképen csak a sokféleképpen értelmezhető Est. u. szerepel. Itt már nincs feltöltve a part, ezért az utca végén ott csillog az öreg folyó, felette a Visegrádi-hegység, a kanyarulaton túl a Börzsöny hegyei. Mesébe illő hangulat, amiből több cukrászda és vendéglő is megél. Hétfvégén kerékpáros turisták pedálsüvítése adja a tempót, de hétköznap kisvárosiasan lassú a légkör. Kávé, szendvics és sütemény illata mellett indul a nap. Délután fokozódik a nyugalom. Apukák, nagyapák, volt edzők és KISZ-vezetők figyelik a vizet, pontosabban a vízen evező ifjúsági korcsoportokat. Magyarországon mindenki ért a focihoz, Vácott ezenkívül az evezéshez is konyítanak: „Én nem hajtanám őket ennyire.” „Mire verseny lesz, kitikkadnak.” „A mi időnkben sokkal nagyobb evezőselet volt, nincs kitartás a mai fiatalokban.” A szidott fiatalok eközben csendben gályáznak odalenn, a kritizált edző szerencsére nem hall semmit, mert motoros hajóval követi a csapatot.

A cukrászda, akarom mondani, az Est. u. feletti sétány már közvetlenül a folyó mellett halad a világ egyik legszebb fekvésű börtönéig. Sokszor elgondolom, hogy ha van a természet szépségének nevelő hatása, akkor a váci raboknak jó magaviseletük miatt két-három évvel korábban kellene szabadulniuk. Legalábbis, ha kinézhetnének. De még helyettük is nézelődnek azok a szerencsések, akik az egykor szegényes tabán házai helyén dunai panorámás ingatlanokat építettek maguknak. Nagy a különbség a Püspökváros és a tabán Duna-partja között. Miközben a régi püspökök kocsisai széles utcákon hajthattak a part felé, a tabánban gyalog jártak az emberek, szűk síkatorokkal is meg-

Sokszor elgondolom, hogy ha van a természet szépségének nevelő hatása, akkor a váci raboknak jó magaviseletük miatt két-három évvel korábban kellene szabadulniuk. Legalábbis, ha kinézhetnének.

**A KOMP
NYUGODT TEMPÓJA
SZIMBÓLUMA
A VÁCI HÉTKÖZNAPOK
RITMUSÁNAK**

– még akkor is, ha tudjuk, sokan már hajnalban úton vannak, hogy beérjenek budapesti munkahelyeikre

A TABÁNBAN RÉGENTE SZEGÉNY EMBEREK LAKTAK, számukra egy gyalogjáró-köz is megfelelt dunai lejáróként. A házbővítések, emeletráépítések eredményeként idővel árnyékos sikátorok keletkeztek

elégedve. A meredek közökben még ma is megszorul a Duna levegője, a folyó teraszán hosszan elnyúló Tabán utca olyan, mintha mélyen benn járnánk a városban. Kevés a hely, egyik oldalról a folyó, a másik oldalról a Fő tér szorongatja. Feleslegesnek tűnő kanyarokat ír le, útját hepehupák tarkítják, ami festői zugok sokaságát eredményezi. Bár az átalakítások, bontások és építkezések révén elegáns lakcímnek számít, szűkösége nem sokat változott. Ezért az igazán tehetősek másfelé kezdtek építkezni.

CELESTRON
OUTDOOR TÁVCSÖVEK

GRANITE™

MINŐSÉGI OUTDOOR TÚRATÁVCSÖVEK

7x33 9x33 8x42 10x42 10x50 12x50

KIVÁLÓ SZŰRKÜLETI TELJESÍTMÉNY

ED ÜVEG - MAGNÉZIUM VÁZ - NITROGÉN GÁZTÜLTÉS

REMEK ÁR/ÉRTÉK ARÁNY

SPORTS & OUTDOORS

BEO-PA Kft
WWW.BEO-PA.HU

VADÁSZBOLT

Budapest XII. ker. Nógrádi u. 39.
Tel.: (1) 201-0486; info@beo-pa.hu

KISVÁC, A REFORMÁTUSOK TELEPÜLÉSE

a katolikus Váctól
elkülönülve épült
fel, a maga
falusias miliójével,
történeti
főutcáktól távoli
csendességével

IDE KERÜLT VOLNA A „VISSZAÁLMODOTT KÖZÉPKORI VÁROS”

A középkori
vár helyén épült
ferences rendház
előtti, Dunától
elhódított terület
(jobbra lent)

Túl a börtön ablakán

A börtönön túli Duna-part már Kisváchoz tartozik. Eleinte a püspöki Vác református lakossága telepedett meg itt, de nem tartották szigorúan a felekezeti egyöntetűséget. Miközben a Püspökvárosban egymást érik a templomtornyok, itt csak két templomocská vigyázta a hívek életét: egyik a katolikusokét, másik a reformátusokét. A valószínűtlenül hosszú utcát komótosan elterülő, hosszú házak szegélyezik, hatalmas nagykapukkal, amelyekhez kis fantáziával odaképzeltjük a friss szénával rakott szekerek zökkenését. Kisvác őstelkei leértek a Dunáig, de a múlt század nyolcvanas éveiben elfogadott rendezési terv szinte valamennyit kettévágta. Ennek köszönhetően vízparti építési telkek keletkeztek, amelyek az elmúlt három évtized státuszszimbólum-változását vetítik a partszegélyre.

A rendszerváltás házai még olyanok, mint egy felnagyított gyerekrajz. Ajtó, ablak a szokott helyen, fehér-barna színkombinációval, a jólétet pedig az emeletek száma jelzi. A második generáció a szabad világ utazási élményeit örököltette meg otthonában. Mediterrán – vagy legalábbis annak gondolt – színek és formák versenyeznek a figyelemért, a Dunához vezető új sikátor pedig olyan jól sikerült, mintha egyenesen az Adriára vezetne. A top10 nyaralóhelyek listája azonban gyorsabban változik, semmint a családiház-tervezők követni tudnák az igényeket. A ma divatos formák ezért igyekeznek semlegesek maradni, mintha teret hagynának az utazó-tulajdonosoknak, hogy hangulatuknak megfelelően rendezzék be tereiket. Az igazán menő terasz persze kong az ürességtől, mert hát turistaszezonban csak a csőrök tehetik meg, hogy ne menjenek el hetekre nyaralni.

*... a Dunához vezető új sikátor
pedig olyan jól sikerült, mintha
egyenesen az Adriára vezetne.*

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Az írás az NKA által
támogatott,
a „Dunai városok
településképe
– építészeti-geográfiai
sorozat” része

A ligeterdők nyaranta trópusi bujaságot árasztanak. Az árvizek kihordta kavicsokat a gyerekek egyenként hajigálják vissza a folyóba, a horgászok térdig a vízben hűsölve figyelik az aranyhíd alatti világot.

Pedig lenne miért maradni! A ligeterdők nyaranta trópusi bujaságot árasztanak. Az árvizek kihordta kavicsokat a gyerekek egyenként hajigálják vissza a folyóba, a horgászok térdig a vízben hűsölve figyelik az aranyhíd alatti világot. Vác innen nézve nem is látszik, kitakarja a folyó kanyarulata. Egyedül a ferencesek kolostora nyúlik be a víztükörbe, az egykori vár, metszéspontja a hegyvidéki északnak és a termékeny délnak.

Vagy, ahogy a műemléki tájleírás fogalmaz: „Itt kezdődik a Dunántúl és az Alföld, egy más, tágabb s éltetőbb, délebbi vidék. Itt kanyarodik délnek a Duna, Európa nagy folyama.” ☺

„VISSZAÁLMODOTT KÖZÉPKORI VÁROS”

Vác Duna-partját két ütemben töltötték fel. Az első, kisebb léptékű beavatkozással a Püspökváros korzója előtti részt szélesítették meg a Tímár utcáig 1965-ben. Jó tíz évvel később a kápolna alatti szakaszt is elhódították a víztől. Az így nyert terület hasznosítására az 1980-as években születtek az első tervek. Eszerint egy sportpályákkal, játszóterekkel teli, ligetes ifjúsági park került volna a partszakasz déli felébe, míg egy gazdagon tagolt díszpark az északiba. Utóbbin középen szökőkút hűsítette volna a levegőt, kanyargós sétányok kapcsolták volna össze a napozót, a vásárteret, a rózsakertet, a barokk allét, a függőkeretet és a labirintust. Felsorolni is sok, mi minden fért volna el itt! Aztán következett a rendszerváltás befektetői lendülete, és a park helyett egy új városrészről, a váci Vízivárosról szóltak a viták.

1993-ban a Makovecz Imre vezette építészcsoporthoz készítette el a partszakasz új rendezési tervét. A Püspökváros alatt meghagyták volna a parkot, ám a ferences templomtól délre egy új városrészt irányoztak elő, amely „visszaálmodta” a „középkorias” hangulatot, középpontjában templommal, körülötte tornyos házakkal. Az építészek nemcsak a beépítési terveket, de az épületek homlokzati és alaprajzi nézetét is elkészítették. A Bata Tibor, Cserynus Lőrincz, Ekler Dezső, Turi Attila és Varga Endre szignózta rajzok forradalmi hangulatú tiltakozást fejeztek ki az éppen hátrahagyott szocializmus egyneműsítő panelépítészetével szemben. A cikkekben futó ablakpárkányok, a szintenként változó ablakkiosztások, a tornyok, kiugratott erkélyek és az ívesen kihajlított tetők nyugalmat nem ismerő sokasága kevésbé a középkort magát, mint inkább a középkorról a 19. századi romantika idején kialakított képet juttatja eszünkbe.

Ezt az építészetet lehet imádni és gyűlölni is, de nem lehet mellette észrevétlenül elsétálni, hiszen minden részletében kiáltó gesztusokkal van tele. A váci Víziváros a magyar organikus építészet mintatelepülése lehetett volna, de így papíron maradván talán még többet elárul arról, hogy a Makovecz-iskola tervei a kilencvenes évek elején nehezen találtak olyan politikai és befektetői erőt, amely véghez tudta volna vinni akaratát.

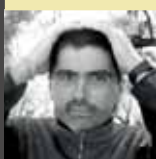
MÉG SOSEM LÁTTAD ILYEN SZÉPNEK A FÖLDET

Magyarország legnézettebb közösségi tévéje, az OzoneNetwork HD-ban is elérhetővé vált.
Élvezd páratlan kép- és hangminőségben a természet csodáit!
Lásd a Földet úgy, ahogy még sosem láttad azelőtt!

Az OzoneNetwork HD-t keresd tévészolgáltatódnál!

 OzoneNetwork
HD

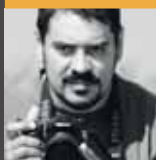
SZERZŐINK

Bottlik Zsolt (1966) geográfus, az ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézetének tanszékvezető docense. Kutatási területe az etnikai földrajz, valamint Közép- és Délkelet-Európa országainak regionális földrajza. Az ELTE Etnikai Földrajzi Műhelyének alapítója

Francics László (1984) építészmérnök, fotográfus, egyetemi oktató, a Magyar Csillagászati Egyesület tagja. Csillagászati képrögzítéssel 2003 óta foglalkozik, szakterülete az asztrofizikai érdekességek esztétikus bemutatása. A hazai asztrofotós-mozgalom egyik fő szervezője

Jakab Gusztáv (1975) biológus, a Szent István Egyetem GAEK egyetemi docense. Szakterülete a Kárpát-medence virágos növényeinek rendszertana, valamint a negyedidőszaki klíma- és vegetációfejlődés. Kutatásai mellett különösen fontosnak tartja az eltűnő természeti értékek fényképes dokumentálását

Kálló Péter (1978) a Metropol fotóriportere, számos rangos díj nyertese. Fotóblogja (kallopeter.hu) 2012-ben Goldenblog Awardot (a Legjobb fotóblog – 1. hely) kapott, majd – a Photoblog Awards 2012 keretében – bekerült a világ legjobb 20 fotóblogja közé

Ladányi Tamás (1972) asztrofotós, tanár, a „The World At Night” nemzetközi elit fotográfusszervezet tagja. Munkájában a csillagászat és a földrajz kapcsolatának megjelenítésére fókuszál, művészeti aspektusból és tudományos ismeretterjesztés céljából

Mohai Balázs (1984) tanulmányait a Kaposvári Egyetem fotóriporter és képszerkesztő szakán, majd ösztöndíjjal a norvégiai Volda University College Photo for Media kurzusán végezte. Szabadúszó fotóriporter, 2008 óta az MTI külsős fotósa. Fotó témáit többnyire saját érdeklődés alapján itthon és külföldön is keresi

Nagy András (1974) geográfus, korábban a VÁTI, jelenleg a Lechner Tudásközpont téradat-elemzési szakértőjeként 1998 óta foglalkozik területi folyamatokat leíró adatok elemzésével

Pengő Zoltán (1967) szabadúszó újságíró. Főleg a globalizáció, valamint az ipari turizmus által kevésbé érintett kelet- és délkelet-európai országok érdeklik, a kulturális és természeti értékek egyaránt

Solymári Dániel (1982) publicista, nemzetközi fejlesztési szakember. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársa. Teológiai tanulmányait Esztergomban, majd Budapesten végezte, ösztöndíjjal politológiát tanult Angliában

Tamáska Máté (1976) szociológus, szociográfus, a váci Apó Vilmos Katolikus Főiskola oktatója. Érdeklődésének középpontjában a társadalom és az épített környezet kölcsönhatása áll. Aktuális munkáiban a Duna településképi helyzetét vizsgálja a Bécs és Budapest közötti szakaszon

Tószoki Ernő (1975) bűvároktató, hegymászó. Szakterülete a magashegyi bűvárkodás. Évek óta szervez expedíciókat a tengerszint felett különböző magasságokban fekvő állóvizekhez, a Föld számos pontján

Vojnits András (1941) zoológus, Afrika-kutató, a Magyar Földrajzi Társaság Expedíciós Szakosztálya alapító elnöke. Gyerekkora óta járja a Börzsönyt. A Duna–Ipoly Nemzeti Park alapítását megelőző zoológiai állapotfelmérés koordinátora

ERDÉLYI PÉTER:
NYOLC IDŐZÓNÁN KERESZTÜL, VASÚTON

A Transzszibériai Expressz ábránd és történelem, édesbús mesék gyűjteménye, különös oroszországi emberek száguldó menedéke, amit sem mérnök, sem szociológus, sem pap nem lesz képes igazán felfedezni. A világ leghosszabb vasútján hét napig zótyog az ember Moszkvától Vlagyivosztokig

FOTÓ: ERDÉLYI PÉTER

TELBISZ TAMÁS:
MÓCVIDÉK – EGY RETTEGETT TÁJ SZELÍD ARCA

FOTÓ: TELBISZ TAMÁS

Magaslik itt Vulcan, mely nem vulkán, hanem egy pompás mészkőszirt. Itt van a két Detunáta is, melyek neve robbanásra utal, és ezek már valóban tűzhányók, de nem robbanások, hanem szelíd, bazaltos lávafolyások megdermedt oszlopai. A „Mócok temploma” sem valódi templom, noha tetején kereszt magasodik, és imádkozni is lehet itt, hanem a Pádis-fennsík fölé tornyosuló, sziklás hegycsúcs

BOTTLIK ZSOLT:
**(MELYIK) NYELVÉBEN ÉL A NEMZET?
 BELARUSZ BONYODALMAK**

FOTÓ: HALÁSZ LEVENTE

A népszámlálás során a megkérdezettek mindössze 23%-a mondta azt, hogy a belaruszt használja a mindennapi érintkezésben. Ugyanakkor az ország lakóinak csupán 8%-át jelentő oroszok nyelvét az összklakosság 41%-a adta meg anyanyelvként és 70%-a az általános kommunikációban használt nyelvként...

**MAGYAR
 FÖLDRAJZI
 TÁRSASÁG**

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
 Telefon: (1) 231-4040.
 Fax: (1) 231-4045
 Honlap: www.foldrajzitasarasag.hu
 E-mail: info@foldrajzitasarasag.hu

Elnök: Dr. Gábris Gyula
Alelnökök: Dr. Kovács Zoltán
 Dr. Michalkó Gábor
Főtítká: Dr. Mari László
Ügyvivő: Heilling Zsolt
Titká: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai
 Szakosztály Expedíciós Szakosztály
 Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
 Szakosztály Hegymászó Szakosztály
 Oktatás-módszertani Szakosztály
 Egészségföldrajzi Szakosztály
 Természeti földrajzi Szakosztály
 Térképészeti Szakosztály
 Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztagok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
 Békéscsabai Osztály
 Borsodi Osztály (Miskolc)
 Debreceni Osztály
 Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
 Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
 Eger–Bükk-vidéki Osztály
 Gyöngyös–Mátia-vidéki Osztály
 Kisalföldi Osztály (Győr)
 Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
 Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
 Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
 Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
 Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
 Szegedi Osztály
 Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
 Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
 Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Könyvtár és gyűjteményei:

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
 Tel.: (06-1) 309-2600/1443
 E-mail: mtafki@mtafki.hu

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
 Dr. Milleker Rezső

**Az új sorozat
 újrarendítői (1999):**
 Dr. Nemerkenyi Antal
 és Farkas Péter

1929–1933, felelős szerkesztő:

Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:

Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerkenyi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

MODERN IDŐK

MAGYAR MŰVÉSZET A MILLENNIUM
ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Bojtnyik Sándor - 42 | Álak - 1924 | Magyar Nemzeti Galéria

LADAKH

2015. augusztus

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463